

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет управління
Кафедра логопедії та інноваційних технологій в інклюзії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:
**«ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ
ТРУДНОЩАМИ»**

Виконала: студентка II курсу
групи СОЛ(I)з-21м
Спеціальність: 016 Спеціальна освіта
Спеціалізація: 016.01 Логопедія
Освітня програма «Інклюзія в освіті»
Олексяк Леся Андріївна
Керівник: доктор педагогічних наук,
професор **Джус Оксана Володимирівна**
Рецензент:

Івано-Франківськ 2025

АНОТАЦІЯ

Олексяк Л. А.

«ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ»- Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магіста за спеціальністю Спеціальна освіта 016.01 Логопедія кафедри логопедії та інноваційних технологій інклюзії, факультету управління, Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ 2025.

Дослідження магістерської роботи присвячено розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із мовленнєвими труднощами.

Об'єктом дослідження є процес корекції звуковимови зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Метою дослідження є вивчення особливостей формування вміння створювати зв'язні монологи та діалоги, а також впливу різних факторів на цей процес.

А також методичне забезпечення розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку через ігри з маленькими іграшками, розмальовки, діалоги, загадки з рухами, опис малюнків з дитячих книжок, спрямоване для їх практичного застосування.

У роботі виділяються ключові психологічні та педагогічні аспекти, які сприяють удосконаленню мовленнєвих навичок у дітей цієї вікової категорії. Розглянуто методи та техніки, які використовуються в дошкільних навчальних закладах для стимулювання мовленнєвої активності, розвитку граматичних та лексичних знань у дітей. Особлива увага приділяється рольовим іграм, навчальним ситуаціям і творчим вправам і загадкам як ефективним інструментам для розвитку зв'язного мовлення.

Крім того, у роботі аналізуються індивідуальні та соціальні фактори, які можуть впливати на рівень мовленнєвих здібностей у старших дошкільників, зокрема, роль сім'ї, соціокультурне середовище та взаємодія з однолітками.

У результаті дослідження наукової і методичної літератури та практичної реалізації дослідження робиться висновок про необхідність комплексного підходу до розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку, який включає як педагогічну підтримку, так і створення сприятливого мовленнєвого середовища і підтримки в сім'ї та в садочку із застосуванням методів ігор з маленькими іграшками, розмальовок, діалогів, віршиків-загадок з рухами, описів малюнків з дитячих книжок у корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку сприятиме покращенню стану звуковимови і розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку, розвине зв'язне мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова : розвиток зв'язного мовлення, підтримка сім'ї, діалоги, книжки, ігри, загадки, розмальовки.

ANNOTATION

Oleksyak L. A.

"FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF COHERENT SPEECH IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE WITH SPEECH DIFFICULTIES"- Qualification work in the form of a manuscript.

Qualification work for the degree of Master in the specialty Special Education 016.01 Speech Therapy Department of Speech Therapy and Innovative Technologies of Inclusion, Faculty of Management, Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk 2025.

The research of the master's work is devoted to the development of coherent speech in children of senior preschool age with speech difficulties.

The object of the study is the process of correction of sound pronunciation of coherent speech in children of senior preschool age.

The purpose of the research is to study the features of the formation the ability to create coherent monologues and dialogues, as well as the influence of various factors on this process.

As well as the methodological support for the development of coherent speech in children of senior preschool age through games with small toys, coloring, dialogues, riddles with movements, description of pictures from children's books, aimed at their practical application.

The work highlights key psychological and pedagogical aspects that contribute to the improvement of speech skills in children of this age category. The methods and techniques used in preschool educational institutions to stimulate speech activity, the development of grammatical and lexical knowledge in children are considered. Special attention is paid to in role-playing games, educational situations and creative exercises and riddles as effective tools for the development of the coherent speech.

In addition, the work analyzes individual and social factors that can affect the level of speech abilities in older preschoolers, in particular, the role of the family, socio-cultural environment and interaction with peers.

As a result of the study of scientific and methodological literature and the practical implementation of the study, a conclusion is made about the need for a comprehensive approach to the development of coherent speech in older preschool children, which includes both pedagogical support and the creation of a favorable speech environment and support in the family and in kindergarten using the methods of games with small toys, coloring, dialogues, rhymes-riddles with movements, descriptions of pictures from children's books in the correction of speech disorders in preschool children will contribute to the improvement of the state of sound pronunciation and the development of coherent speech in older preschool children, will develop coherent speech in older preschool children.

Keywords: development of coherent speech, family support, dialogues, books, games, riddles, coloring pages.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1 Науково-теоретичні аспекти розвитку зв'язного мовлення у дітей спеціальнійзагальній літературі.....	5
1.2 Вплив сприятливого сімейного виховання на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.....	19
Висновки до розділу 1	24
 РОЗДІЛ ІІ ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ	
2.1 Методика розвитку зв'язного мовлення за допомогою мномотехніки і ігор.....	25
2.2 Методика розвитку зв'язного мовлення за допомогою діалогів і описів предметів.....	29
2.3 Методика розвитку зв'язного мовлення через фольклор, загадки та розмальовки	37
Висновки до розділу 2.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
Додатки.....	66

ВСТУП

Тема розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами є надзвичайно важливою та актуальною й потребує особливої уваги.

Дошкільний вік є вирішальним для активного і своєчасного розвитку мовлення. Початок війни вплинув на те, що збільшилось число дітей, що мають труднощі мовленнєвої сфери. Через це, що впродовж певного часу не надавались логопедичні заняття, це зумовило зниження рівня розвитку усного і діалогічного мовлення у дітей, адже для того, щоб був позитивний ефект потрібні регулярні і часті заняття.

Мовлення є психічним процесом і пов'язано з діяльністю нервової системи.

Враховуючи цей факт, що сприймання, увага та мислення, формуються за активної участі мовлення, то у дітей з мовленнєвими труднощами розумовий розвиток може мати сповільнення розвитку без вчасно наданої корекційної й логопедичної підтримки і допомоги.

Об'єктом дослідження є процес корекції звуковимови та розвитку зв'язної частини мовлення у дошкільнят.

Предметом дослідження є застосування методичних підходів за допомогою ігор з маленькими іграшками, розмальовок, діалогів, загадок і описів малюнків з дитячих книжок.

Завдання дослідження полягають у наступному: провести теоретичний аналіз наукових джерел, охарактеризувати особливості дітей цієї вікової групи та розробити систему дидактичного забезпечення та обґрунтувати та випробувати методику формування усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: Теоретичні методи: аналіз і синтез, порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація, узагальнення, моделювання.

Емпіричні методи: цілеспрямоване спостереження, експериментальне дослідження, узагальнення незалежних характеристик, аналіз документів. Використовувалися методи аналізу наукової, спеціальної та педагогічної літератури, а також емпіричний метод спостереження за вимовою та корекцією звуковимови для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку під час індивідуальних та групових занять. Емпіричний метод охоплює діагностику та корекцію з використанням методів повторення загадок і відгадок, описів малюнків з дитячих книжок, мнемосхем та розмальовок.

Структура роботи: Робота включає вступ, два розділи з підрозділами, висновки та список використаних джерел (96 найменувань, з яких 5 - іноземною мовою). У роботі представлено 2 діаграми. Основний текст кваліфікаційної роботи займає 55 сторінок, загальний обсяг становить 66 сторінок.

Гіпотеза дослідження: Застосування таких методів, як ігри з малими іграшками, розмальовки, діалоги, вірші-загадки з рухами, а також опис малюнків з дитячих книг, в процесі корекції мовленнєвих порушень у дошкільників, сприятиме покращенню звуковимови та вдосконаленню мовленнєвих навиків .

Практичне значення: Розробка рекомендацій для батьків та педагогів щодо використання цих методів для покращення звуковимови та розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку.

Розділ I. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1. Науково-теоретичні аспекти розвитку зв'язного мовлення у дітей в спеціальній та загальній літературі

Мовлення є ключовим елементом розвитку дитини, який дозволяє їй не тільки пізнавати навколишній світ, але й усвідомлювати своє місце в ньому. Через мовленнєву діяльність дитина вчиться слухати та розуміти інших, комунікувати, виражати свої потреби та почуття, брати участь у взаємодії з однолітками та дорослими. Це, в свою чергу, допомагає їй активно включатися в ігрову діяльність, що є основною формою діяльності в дошкільному віці, та готує її до успішного навчання в школі.

Труднощі мовлення можуть бути виявлені у 85% п'ятирічних дітей, рівень мовленнєвого розвитку яких може відображати рівень молодших дітей.

Це пов'язано з погіршенням здоров'я дітей, зменшенням часу, який діти проводять у спілкуванні з родиною, відсутністю розуміння батьками своєї ролі в розвитку дитини (замість читання та спілкування з дітьми вони проводять час з планшетами чи ноутбуками), загальним зниженням рівня мовної та мовленнєвої культури в суспільстві, а також недостатньою увагою батьків до розвитку мовлення дитини, що негативно впливає на її мовленнєві навички.

Дошкільний вік є сензитивним періодом, який є надзвичайно важливим для формування мовленнєвих навичок у дитини.

Сензитивний вік — це найбільш сприятливий час для розвитку сприймання мовлення та пам'яті, що є ключовими для навчання та виховання дитини. Цей термін уперше ввела італійська педагог Марія Монтессорі.

Сприймання, або перцепція (від лат. *perceptio* — сприймання), є психічним процесом, що полягає у цілісному відображенні предметів, явищ, ситуацій і

подій. Воно виникає в результаті впливу фізичних подразників на рецептори органів чуття.

Разом з процесами відчуття, сприймання дозволяє людині орієнтуватися у навколишньому світі через чуттєву інформацію.

Фізіологічною основою сприймання є тимчасові нервові зв'язки в корі великих півкуль головного мозку, які формуються під впливом різних комбінацій подразників.

Пам'ять — це психічний процес, який включає закріплення, збереження, відтворення і забування минулого досвіду, надаючи можливість повторно використовувати цей досвід у життєвій діяльності людини. Нейробіологічною основою пам'яті є її нейропластичність.

Цікавим є погляд італійського мислителя епохи Відродження Т. Кампанелли, який підкреслював, що головним завданням освіти є навчання правильному мовленню та граматичним основам.

Він вважав, що основою освітнього процесу повинна бути наочність, тому рекомендував розмальовувати стіни міста картинами, які допомагали б наставникам розвивати мовлення та знайомити дітей із різними галузями знань [66,29-34].

Видатний діяч Песталощі у своїх працях звертається до питання мови і мовлення, наголошуючи на важливості позитивних враженнях, які не тільки сприяють і закріплюють сприйняття мови але й допомагають розвитку мовлення, з урахуванням індивідуальних та вікових особливостей дитини [66,29-34].

Як зазначає К. Ушинський, процес засвоєння рідної мови у дітей веде за собою формуванню їхнього первинного світогляду, розвиваючи мислення,

психіку, а також сприяє появі «великої кількості думок, почуттів і художніх образів» [81].

М. Монтесорі зазначала, що діти мають спрагу до мови та спілкування. Спілкування дозволяє дитині висловлювати свої потреби та ідеї іншим. Через мову ми можемо співпрацювати, отримувати знання та передавати їх іншим.

Діти проходять низку етапів, щоб опанувати мову. Вони розвивають слухове сприймання слухової та переходять до розвитку мовлення та словникового запасу.

Зрештою, діти розвивають розпізнавання символів та звуків, що призводить до читання. Марія Монтесорі називала дошкільний вік дуже особливим часом, протягом якого діти (від 3 місяців до шести років) мають особливу чутливість до розвитку мови. Розвиток словникового запасу створює основу для навичок читання. Називання і озвучування малюкові предметів ,які оточують дитину, читання разом з дитиною книг ,розмова батьків з дитиною допомагає дитині розвивати її словниковий запас.[81]

Особливо важливим для мовленнєвого розвитку є середній дошкільний вік (п'ятий рік життя), коли процес розвитку мови проходить дуже інтенсивно. До кінця п'ятого року життя мовленнєва функція дитини зазвичай вже є повністю сформованою.

Однак навіть незначні відхилення в психофізичному розвитку можуть порушити цей процес, як у кількісному, так і в якісному аспекті, що може призвести до виникнення вторинних порушень у пізнавальній, комунікативній та навчальній діяльності дитини.

Саме в цьому віці можна створити найбільш сприятливі умови для вирішення корекційних завдань, підготувати дитину до подальшого розвитку та не лише виправити наявні мовленнєві недоліки, а й запобігти можливим труднощам у майбутньому.

Відповідно до державного стандарту, дитина повинна не тільки правильно вимовляти всі звуки рідної мови відповідно але і мати достатній словниковий запас, а й вільно спілкуватися з іншими дітьми та дорослими. Вона повинна вміти ініціювати діалог, підтримувати його на задану тему та ставити питання [Базовий компонент, 2021].

Зв'язне мовлення можна визначити як детальне і логічно побудоване викладання матеріалу, що має чіткість і послідовність, образність та граматичну правильність.

Білан зазначає, що таке мовлення розвивається згідно з принципами логіки та граматики, має чітко визначену тему, виконує певну функцію, є самостійним і завершеним, а також поділяється на частини [7].

Для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку необхідними передумовами є: сформований фізичний розвиток дитини; розвиток слухового сприйняття; удосконалення дрібної моторики рук та загальної координації рухів; нормальне функціонування центральної нервової системи; наявність знань і уявлень про навколишній світ, простір і час; розвиток довільної уваги, здатності до запам'ятовування та вміння слухати; бажання пізнавати нове, допитливість і прагнення до навчання; активна комунікативна діяльність, готовність до спільної праці з однолітками та вміння взаємодіяти і допомагати один одному.

Отже однією з причин виникнення особливостей вимови фонем рідної мови (звуковимови) може виступати своєрідність її фонематичної складової (фонематики), що передбачає достатній рівень розвитку умінь зосереджувати увагу на акустичних ознаках звуків мовлення, сприймати їх на слух (застосовувати фонематичний слух), розпізнавати у різному звуковому оточенні, запам'ятовувати їхнє звучання та зберігати в пам'яті у вигляді уявлення (еталона), здійснювати слуховий контроль на основі співставлення

ефекту від звучання фонем в момент їхньої вимови з уявленнями про них, визначати на цій основі помилки у разі їхньої присутності та виправляти їх.

Недосконалість кожного із цих складників може призводити до дисгармонії у взаємодії слухового, мовленнєвого, рухового, та зорового аналізаторів, що в свою чергу призводить до формування мовленнєвих складнощів [6,97].

Труднощі є перешкодами, для подолання яких необхідно прикласти значні зусилля.

Як вважає Данілавічюте Еяна, за результатами виконання різних завдань, що потребують спільного залучення вищих психічних функцій і мисленнєвих операцій можуть бути помічними при ідентифікуванні цих складнощів. До них відносяться:

дефіцит слухової уваги до акустичних ознак фонем, що проявляється у складнощах фокусування та утриманні уваги протягом певного часу, а також у переключенні уваги з ознак одних звуків на інші;

певна складність сприйняття і розпізнання звуків на слух та їх інтерпретацію у фонемах, складах, словах, словосполученнях, реченнях і текстах.

дефіцит слухової пам'яті, що викликає труднощі в запам'ятовуванні на слух та відтворенні мовних елементів різної довжини, які містять фонemi, диференціація яких за акустичними ознаками є незадовільною;

відсутність або недосконалість фонематичних уявлень, що ускладнює виконання завдань без підказок підтримки педагога або спеціальних навчальних матеріалів, [20, 98-99].

Проблема розвитку мовлення в цілому та формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку є предметом дослідження для багатьох науковців у

галузі педагогіки та лінгвістики, серед яких можна назвати А. Арушанову, О. Бізікову, О. Білан, Л. Білоусько, А. Богуш, В. Воробйову, Л. Ворошніну, Н. Гавриш, А. Герасимову, А. Гончаренко, Л. Калмикову, О. Кононко, Ю. Кролівця, Т. Круглякову, К. Крутій, Р. Павелківа, Т. Піроженко, Ю. Рібцун, Т. Ткаченко, І. Товкач, Е. Фоміну, Н. Харченко, В. Чекаліну, Л. Шадрину. [88]

Чекаліна зазначає, що процес освоєння дітьми зв'язного монологічного мовлення супроводжується такими труднощами як складенням послідовної розповіді, в якій часто втрачається зв'язність висловлювання, виникають паузи, повтори, діти часто відхиляються від теми.

Більшість дітей цього віку не досягає достатнього рівня володіння зв'язним українським мовленням. Вчена зазначає, що це ставить перед педагогами завдання переосмислити зміст, удосконалити форми, методи та технології навчання дошкільнят рідної мови, а також розвивати їх мовленнєву культуру та навички мовленнєвого спілкування [72,325-331].

Згідно з Трофименко Л.І., корекційна робота, спрямована на формування зв'язного мовлення у дітей з ЗНМ II-III рівня середнього дошкільного віку, включає два напрямки: 1) розвиток і формування імпресивного мовлення; 2) розвиток і формування експресивного мовлення.

Спочатку ці напрямки слід відпрацьовувати на рівні окремого речення, а тоді переходити до формування зв'язного висловлювання, яке складається з кількох (2-3) речень. Розвиток розуміння мовлення здійснюється на всіх етапах корекційного навчання, особливо на початкових етапах, коли важливими є розуміння зверненого мовлення та виконання завдань на основі словесних інструкцій.

Далі слід зрозуміти і осмислити логічну і граматичну конструкцію речень, в яких є однаковий лексичний склад і порядок слів, проте мають різне

граматичне оформлення, наприклад : "Хлопчик наздоганяє собаку" та "Хлопчика наздоганяє собака". [69,3-4]

Валентина Ільяна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, представила тему розвитку міжпівкульної взаємодії в контексті підготовки до школи дітей, що мають з особливі мовленнєві потреби

Дослідники педагогіки, психології та нейролінгвістики говорять про труднощі в навчанні у дітей, які мали в анамнезі відхилення в дозріванні мозкових структур.

Згідно з концепцією функціональної асиметрії півкуль головного мозку, розробленою Р. Сперрі, ліва півкуля відповідає за вербально-символічні функції, а права — за просторово-синтетичні.

Якщо в мозку виникають порушення психофізіологічних процесів, це може призвести до порушення формування асиметрії півкуль та міжпівкульних зв'язків. У цьому контексті особливу групу ризику складають діти з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Як зазначає Мартинюк Зоряна, взаємодія між півкулями мозку має велике значення для гармонійної роботи лівої та правої півкуль. Розвиток і синхронізація міжпівкульних зв'язків безпосередньо впливають на формування вищих психічних функцій, таких як пам'ять та увага на різних сенсорних рівнях, що сприяє збереженню та відтворенню знань і навичок.

Таким чином, можна стверджувати, що розвиток міжпівкульних зв'язків у дітей з мовленнєвими порушеннями на дошкільному етапі позитивно впливає на їх подальший процес навчання.

Цей період є одним з найбільш сприятливих, оскільки мозкові структури на цьому етапі ще достатньо гнучкі. Завдяки нейропластичності здорові ділянки мозку можуть компенсувати функції пошкоджених.

Висока нейропластичність та здатність мозку адаптуватися і формувати необхідні зв'язки при правильній стимуляції стають важливими аргументами на користь нейропсихологічної корекції та роботи з дітьми в цьому напрямку.[90]

Галина Грибань звертає увагу на те, що кількість дітей, що мають порушення звуковимовної сторони мовлення збільшується з року в рік. Порушення звуковимови проявляються відсутністю звуків, замінами, спотворенням, вадами дзвінкості та оглушення, дефектами твердості і пом'якшення.

Порушення усного мовлення на рівні фонаційного його оформлення може відбуватися внаслідок дефектів сприймання та вимови фонем на фоні збереженого фізіологічного слуху.

Несформованість фонематичного слуху проявляється при цьому в порушенні аналізу і синтезу звуків мовлення, диференціації фонемного складу мови. В подальшому така несформованість вказаних процесів призводить до порушення опанування навичок письма та може призвести до труднощів в оволодінні читанням.

Порушення мовленнєвого розвитку негативно позначаються на психічному стані, а також впливає на формування особистості дитини і можуть викликати певні порушення.

Як зазначає Галина Грибань, важливою частиною обстеження мовлення є оцінка фонематичного сприймання. Це включає завдання, які виявляють здатність дитини сприймати на звуки на слух, що схожі за акустичними та артикуляційними характеристиками. Проводиться перевірка свистячих і шиплячих, дзвінких і глухих, сонорних, твердих і м'яких.

Оцінюється здатність дитини повторювати протилежні склади, а також вміння розрізняти слова-пароніми. Результати обстеження в цих напрямках

надають спеціалісту важливу інформацію, яка дозволяє визначити причини, характер та ступінь порушення звуковимови і встановити форму дислалії.

Дислалія — це порушення звуковимови при нормальному слуху та збереженій іннервації м'язів мовленнєвого апарату. Залежно від локалізації порушення та причин, що впливають на вимову, дислалія поділяється на: функціональну, при порушенні вимови без патологічних змін в апараті мовлення і механічну, при порушенні вимови через виражені дефекти в будові артикуляційного апарату. [18,28]

Юлія Рібцун окреслює, що велика кількість дітей до 4-5 років мають достатній рівень звуковимови, проте у деяких дошкільників прослідковуються недоліки у звуковимомі через їхні певні індивідуальні, соціальні та патологічні особливості розвитку, які у звуковимові не зникають, а перетворюються на стійкий дефект, відомий як дислалія. Дислалія є частковим розладом порушення вимови звуків при збереженому слуху та при нормальній іннервації мовленнєвого апарату. [52, С. 226-230].

Для полегшення діагностики дислалії та подальшого розвитку усного мовлення у дітей Юлія Рібцун подає основні діагностичні критерії цього мовленнєвого порушення : у ранньому мовленнєвому розвитку є присутнє гуління та чути лепет, та спостерігається затримка мовленнєвого розвитку.

При дислалії є мовленнєва активність голосу та темпу мовлення. Якщо говорити про ритм і дикцію, інтонацію та паузи, то вони є в межах норми. Можемо спостерігати незначне порушення голосних і приголосних звуків, але вони не є надто суттєвими.

Звуковимова є легкою та є на підвищеному рівні. З дзвінким та чистим голосом.

Темп і ритм мовлення відповідають нормі, інтонація є чіткою, паузи відсутні. Автоматизація звуків та слуховий контроль є нормальними.

Структура слова і лексико-граматична складова майже без порушень, хоч можуть виникати поодинокі помилки у словах із складною структурою.

При цьому порушенні є присутнє критичне ставлення до власного дефекту, але і видно швидкий результат від праці над виправленням через корекційні ігри і вправи, коли логопед формує у дітей навички для правильного відтворення звуків [52,228-230].

Важливим є навчати дітей вміти використовувати лексику загального вжитку, слова у реченнях вживати у правильній граматичній формі, а також формувати вміння говорити з інтонацією, відповідним темпом та дикцією та силою голосу.

Не менш важливим є розвиток різних типів мовлення. Одним із засобів розвитку усного мовлення є театралізована діяльність. Такі Психологи як Л. Виготський та Д. Ельконін, вважають театралізацію такою діяльністю, що відображає дійсність через активне її перетворення.

А, згідно з А. Богуш і К. Крутій (2014), театралізована діяльність — це «художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням у ігровій формі набутих уявлень, вражень та почуттів» (Богуш, Крутій, 2014, с. 47). [28,107].

Одним із найефективніших засобів, який розвиває зв'язне мовлення у дошкільників є сюжетна картина. Вона має на меті забезпечити єдиний сюжет та зміст, вмістивши кілька складових.

Як зазначають А. Богуш і Н. Гавриш, те як діти сприймають художню картину залежить від їхнього життєвого та художнього досвіду і способу сприйняття, хоча також це залежить від змістовності і доступності теми картини для дітей, а також від правильно організованого процесу їх розгляду.

В. Лисенко зауважує, що розповідь-опис для дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто має труднощі, тому замість повної розповіді

діти часто обмежуються лише перерахуванням окремих предметів або їх основних елементів.

Виникають виражені труднощі при описі предмета за планом, запропонованим педагогом. Діти замінюють розповідь переліком частини об'єкта або ознаки, при цьому порушується зв'язність, і вони не можуть завершити розпочату розповідь, повертаючись до раніше сказаного. [32,394-399].

Структура заняття з навчання розповіді за змістом сюжетних картин складається з таких двох частин : з організації сприймання змісту картини та керівництва процесом розповідання.

Важливо зазначити, що успішність другої частини заняття, зокрема якість розповідей дітей, значною мірою залежить від належно організованої першої частини, яка забезпечує сприйняття та усвідомлення картини дітьми.

Для організації сприймання змісту картини у старшому дошкільному віці можна почати з аналізу її назви. Наприклад можна запропонувати дітям розглянути картину, яка називається «Свято на лісовій галявині».

Вчитель-логопед може запитати дітей чому, на їхню думку, вона так називається? Як би вони могли назвати її по-іншому і чому?" Це дасть дітям можливість поглянути на картину в цілому, а потім перейти до більш детальнішого її розгляду.

Коли ми звертаємось до особистого досвіду дошкільнят, де вони беруть участь у бесіді на тему заняття, а також виконують лексико-граматичні вправи, які активізують їх розумову та мовленнєву діяльність, та заохочують до ініціативи. Важливими є запитання, які передбачають аналітичне мислення та вміння складати самостійні судження. Розгорнута відповідь стає результатом інтелектуальної та мовленнєвої активності.

Коли дитина висловлює свою думку, формулює її самостійно чи за допомогою вихователя та підбирає мовні засоби, які найбільш точно передають її задум.

Серед методів навчання дітей розповіданню Дементьєва-Бородич вважає найбільш ефективними зразок розповідей від вихователя, складання розповідей за частинами, планування розповідей, колективний аналіз, запитання, підказки, вказівки та оцінку дитячих розповідей. З часом зразок розповіді від вихователя змінюється від повного на початкових етапах до часткового (коли вихователь пропонує дитині зразок лише одного фрагмента майбутньої розповіді, а інші елементи дитина складає самостійно), або зразка-дублера (коли вихователь демонструє, як потрібно будувати розповідь, на прикладі чужої розповіді).

Важливо зазначити, що хоча мовленнєвий зразок вихователя є класифікатором для дітей при складанні розповідей, використання лише цього зразка може обмежити самостійність дітей у підборі відповідних мовних засобів для висловлення своїх думок: використання розповіді вихователя, попередньо складеного плану зі спільним обговоренням з використанням підказок та вказівок для допомоги дитині у процесі складання розповіді.

Ці методики спрямовані на формування навичок планування, структурування та послідовного викладу матеріалу в усній розповіді. [69,3-4].

На перших етапах формування навичок зв'язного мовлення використовують зразок цілої розповіді вихователя .

Із формуванням у дітей комунікативних здібностей, зразок вихователя тоді вже змінюється на частковий, де педагог подає лише окремий фрагмент майбутнього висловлювання, делегуючи дитині самостійне придумування інших елементів; або ж застосовується зразок-дублер, де дитина складає розповідь за зразком вихователя[48, 60-65].

Слід підкреслити, що розповідь вихователя виступає орієнтиром для дітей у процесі складання розповідей.

Проте використання лише цього зразка може призвести до зменшення самостійності дошкільника у формулюванні власних думок. У роботі з дітьми старшого дошкільного віку використання мовленнєвого зразка вихователя використовується лише за потреби. [48, 60-65]

Щоб допомогти дітям у кращому сприйнятті змісту сюжетної картини, окрім запитань, є: а) ігрові, логічні та творчі завдання (наприклад, "Вихід за межі зображеного"); б) віртуальні діалоги, що дозволяють собі наче уявити ту чи іншу ситуацію, зображену на картині; в) діалоги між живими і неживими об'єктами за сюжетом картини; г) перевтілення в образ з картини; д) вираження свого образу через пантоміму; е) розповідь від імені одного з персонажів картини; є) складання описових загадок з відгадками до них та римівок; ж) виконання театральних постановок з виконаннях рольових ігор.

Якщо дошкільнята мають труднощі у виконанні творчих завдань або складанні віртуальних діалогів, то тоді можна спочатку запропонувати спільно скласти сюжет, поки діти не стануть готові до самостійної роботи над завданнями.

Командний підхід до створення розповіді є стимулом для розвитку зв'язного мовлення, допомагає засвоїти структуру висловлювань і зосередити увагу дітей на власному мовленні і мовленні своїх однолітків.[48,62]

Застосування дидактичних ігор значною мірою впливає на те, як розвивається мовлення у старших дошкільників.

Згідно з підходами науковців А. Бондаренко, О. Сорокіної, дидактичні ігри класифікуються за навчальним наповненням, ігровими змістом і організаційними формами та функціональною роллю педагога [16, 44-56]. Вони поділяються на такі як : ігри-подорожі: їхня функція полягає у

відображенні реальних фактів і явищ через незвичайне (просте – через загадкове, складне – через подолання, необхідне – через цікаве).

Вони покликані посилити враження, наситити зміст пізнавальним компонентом та казковою загадковістю (наприклад, інтелектуальна подорож, подорож в уяві), ігри-доручення: ігрове завдання полягає у виконанні певної пропозиції з залученням до дії. Ігри-припущення полягають в тому, що ігрове завдання виражене у питаннях-припущеннях («Що сталося б, якби...?», «Як би я вчинив, коли б...?»).

Вони стимулюють до роздумів і активізації креативного мислення щодо наступної дії, думаючи і уявляючи що відбулось б якби? та ігри-загадки, які спрямовані на розвиток аналітичних здібностей, узагальнення, формування логічних висновків, роздумуючи над відповіддю, де дитина має впізнати чи вгадати й впізнати що саме змінилось?, ігри-бесіди, цінність яких полягає у висловленні і описі своїх дій чи думки, у вихованні здатності до слухання питань вихователя та відповідей однолітків та вміння формулювати власні судження. У дидактичних іграх діти виконують різні ролі у різноманітних ситуаціях [16, 44-56].

Дослідники М. Лісіна та Т. Рєпіна ідентифікують такі труднощі у спілкуванні дітей: коли дитина бажає взаємодіяти з однолітками, але з нею не хочуть бавитися, відкидаючи її, дитина прагне спілкуватися з однолітками, вони готові гратися з нею, але їхнє спілкування залишається формальним; дитина відходить від однолітків, проте вони ставляться до неї дружельно; дитина відходить, і однолітки намагаються уникати контакту з нею.

Ці проблеми можна пояснити порушенням однієї з важливих умов "повноцінного спілкування", а саме: відсутністю взаємних симпатій, зацікавленості, щоб разом гратись, проявами емпатію і розуміння та співчуття, а також недостатнім рівнем ігрових і діалогічних навичок [16, 44-56].

З лінгвістичного погляду, зв'язне мовлення - це "відрізок мовлення, якому притаманні значна протяжність і розділеність на більш чи менш завершені самостійні частини.[70, 752с].

Вчені вказують, що у період до трьох років мовлення дітей здебільшого закріплюється у конкретних ситуаціях, а вже пізніше розвивається у більш ширшому вжитку у повсякденному побуті.

На етапі дошкільного віку дитина опановує усний стиль мовлення, спочатку через діалог, а потім у мовленні починають з'являтися елементи монологів, описів, та роздумів. Загальна мовленнєва культура дошкільника є ключовим компонентом і пов'язана з оволодінням зв'язним мовленням дитиною. [36, С. 91-92]

1.2 Вплив сприятливого сімейного виховання на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку

Людина використовує мову, щоб могли взаємодіяти з іншими людьми, обмінюватися інформацією, думками чи спостереженнями. [13,23]

Від взаємодії з навколишнім світом залежить формування нейронних зв'язків у мозку дитини. Коли дитина порівнює нові знання з тими, що вже має, у мозку дитини з'являється більше зв'язків між клітинами.

Кращі результати досягаються тоді, коли дитина вживає усне мовлення, адже дитина навчається тоді, коли говорить. [13,30]

Як зазначає, Ушинський, що дитина з самого свого народження повинна бути і почувати себе ,відповідно до своїх можливостей рівноправною з усіма членами родини.[14,21]

Першим і основним вкладом сім'ї у суспільство є досвід спілкування. Спілкування між членами сім'ї має бути зріле і таке, що базується на пошані між членами сім'ї, на діалозі і любові. [2, 51]

Папа Іван Павло II зазначає, що посланництвом сім'ї є ставати такою спільнотою, якою вона б мала бути - спільнотою життя і спільнотою любові, бо саме любов визначає сутність і завдання сім'ї [2,62-63].

Отже сім'я повинна повернутися до Бога і ставати спільнотою поваги один до одного, спільнотою милосердя, а особливо спільнотою любові, на якій і базується подружжя.

Якщо в сім'ї панує любов, коли всі люблять один одного, тоді - кожен відчуває що він потрібний і важливий. В такому домі можна почувати себе у безпеці. Коли дитина відчуває себе у безпеці і відчуває, що є важливою і цікавою для інших членів сім'ї, тоді дитина не боїться висловлювати свої почуття, прохання чи бажання.

Коли в сім'ї приймають дитину і приділяють їй час, люблять її, тоді в дитини легше і природніше розвинеться зв'язне мовлення. В такій ситуації дитина буде впевненою і задоволеною, бо є любленою дитиною своїх батьків і зможе з легкістю контактувати, спілкуватись і знаходити спільну мову з іншими дітьми, поважати і цінувати і любити інших дітей, бо має добрий приклад поведінки у сім'ї.

Іван Павло II у апостольському повчанні до сімей, писав: "виховне завдання вимагає того, щоб християнські батьки подали дітям увесь той зміст, який потрібен для поступового дозрівання їхньої особистості з огляду християнського й церковного.

Крім того, усвідомлення того, Господь доручає їм виховувати дітей у християнському дусі, буде підтримувати батьків у їхньому завданні закріплювати в душах дітей дар Божої ласки. [2,47]

Основна функція сім'ї - це забезпечення фізичного та емоційного розвитку, пізнавальних здібностей та потенціалу дитини можливості його подальшого розвитку. Сім'я забезпечує дітям безпеку, закладає передумови формування

ціннісних орієнтацій особистості та засвоєння основних соціальних норм для дитини.

Для дитини дошкільного віку дім є тим первинним середовищем, яке істотно впливає на їхній фізичний, розумовий і мовленнєвий розвиток. Багато дослідників вважають сім'ю природним середовищем первинної соціалізації дітей, а також її матеріальною та емоційною підтримкою[10,336].

Враховуючи реалії війни батькам слід бути по найбільшій можливості присутніми і дієвими у спілкуванні зі своїми дітьми, не лише замінити це спілкування планшетами, дорогими іграшками чи одягом або самотійною грою дітей.

Вільне і довірливе спілкування дітей з батьками і батьків з дітьми позитивно впливає на самопочуття дитини, на власну самооцінку, почуття гідності, впевненості і впливає на розвиток мовлення у дітей.

Батьки з дітьми можуть разом грати у настільні ігри, оглядати цікаві і повчальні мультфільми і фільми, і можуть потім їх обговорити, можуть поїхати разом у гарну мандрівку, піти разом до церкви, відвідати притулок для покинутих тварин, відвідати цікавий майстер-клас можливо малюнку на склі, можуть разом плести браслети та інші вироби ручної роботи і продавати їх та донатити на ЗСУ.

Психологиня Т. Дуткевич наголошує на важливості спілкування і взаємодії дитини починаючи з сім'ї, а потім із ровесниками та вихователями і вчителями. Адже процеси спілкування впливають на психічний розвиток дитини. Дослідниця наголошує, що без справжнього живого спілкування неможливе належне формування та розвиток психічних функцій у дитини.

Спілкування тісно пов'язане з рівнем мовленнєвої компетенції, яка, проявляється через комунікативні навички та вміння дитини. Це здатність дитини вміти висловлювати свої думки, почуття, потреби та бажання. До цієї

компетенції належить вміння складати діалог і вести самостійну бесіду, що взаємопов'язаним й поєднує фонетику, лексику і граматику [91,79].

Однією з перших потреб людини за свідченням психологів - є потреба в спілкуванні з іншими людьми. Ця потреба реалізується через взаємодію з дорослими й однолітками.

Мотиви, які спонукають дитину до спілкування з дорослими безпосередньо пов'язані з потребою отримувати нові враження, і потребою бути залученою чи залученим до активної діяльності та відчувати підтримку і бути визнаним.

На становлення особистості дитини чільну роль відіграє спілкування з батьками. Основним засобом комунікації у дошкільному віці є мовлення. Наслідуючи дії і мовлення дорослих дитина вчиться комунікувати з навколишнім світом та отримувати свій досвід.

Як зазначає О. Запорожець, довільне наслідування є важливим шляхом засвоєння суспільного досвіду. Наслідуючи своїх батьків, діти вчаться опановувати і засвоювати соціальні норми поведінки.

Неуважність і негативне ставлення з боку батьків, відчуженість чи дратівливість можуть спричинити в дитини бажання уникати неприємних емоцій і тоді дитина не бажає спілкуватися й замикається в собі через страх чи відсутність бажання говорити через невпевненість у тому, що її приймуть такою, якою вона є.

Спілкування народжується в родині. Дитина хоче бути прийнятою і хоче говорити, висловлювати свої бажання, прохання чи переживання, то ж батьки мають бути опорою у цьому процесі і допомогти адаптуватися до складних ситуацій.

Також можуть спостерігатись ситуації в яких батьки не вірять в свою дитину і формують у ній замкнутість до спілкування, але і теж можуть спілкуватись з

дитиною неправильними занадто песпливими словами, які дитина чуючи наслідує і в таких випадках її мовлення стає неправильно сформоване під впливом того, що дитина чує і повторяє та наслідує.

Батьки, які дотримуються демократичного стилю виховання, виявляючи чуйність до дитини і турботу про неї, надають їй підтримку й заохочують її самостійність.

Особливістю цього стилю взаємин є тверде, послідовне і водночас гнучке виховання. Дитина виховується як самостійна особистість. Також батьки орієнтовані на активну роль дитини у родині.

На відміну від ліберального стилю виховання цей процес не пущений на самоплив, а проходить під дбайливим і чуйним контролем батьків. Вони адекватно оцінюють можливості, успіхи і невдачі дитини; їм властиве глибоке розуміння дитини, цілей та мотивів її поведінки.

За такого стилю виховання відбувається найбільш гармонічний і різнобічний розвиток особистості дитини, який сприяє розвитку мовлення дитини, самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності[5,12].

Особистісне спілкування допомагає дитині краще пізнати соціальне середовище, допомагаючи дитині засвоїти моральні цінності суспільства, зокрема такі, що пов'язані з родиною. Пізнання навколишнього світу за допомогою спілкування допомагає дитині розширити свої знання.

Постійна підтримка батьків і їхня допомога є важливою умовою для розвитку мислення дитини, що дає дитині відчуття власної самодостатності [44, 38,39,41].

Висновки до розділу 1

Для того, щоб дитина могла легко спілкуватися з однолітками та дорослими, вміти вести діалог і підтримувати бесіду, ставити питання і вміти відповідати на запитання інших, необхідно спочатку розвивати навички на рівні окремих речень. Поступово ці навички повинні перерости у зв'язні висловлювання, що складаються з кількох двох чи трьох речень. Далі важливо приділяти увагу розвитку слухання, сприймання змісту картин, участі у театральних постановках, діалогах, піснях і загадках, що сприяють формуванню та розвитку мовленнєвої культури дошкільника.

Якісно час, проведений разом із дитиною, озвучування того, що мама чи тато робить чи буде робити, читання казок дитині, вивчення віршиків з дитиною і оглядання книжок з ілюстраціями, слухання колискових і співання колискових, спільні родинні ігри, які спонукають розвиток уваги, пам'яті, фонематичного слуху, правильного мовлення, впевненості і прийняття, що важливе для дитини і для людини в цілому.

РОЗДІЛ II ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ

2.1 Методика розвитку зв'язного мовлення за допомогою мнемотехніки та ігор.

Вагому роль в системі засобів, які впливають на розвитку мовлення дітей дошкільного віку займає мнемотехніка. Оскільки у дітей дошкільного віку пам'ять має мимовільний характер, слід починати використовувати мнемотехніку у цьому віці. Вона допомагає розвивати зв'язне мовлення, збагатити словниковий запас, покращити зорову та слухову пам'ять та увагу, розширити мислення, що допомагає бачити асоціації.

У дошкільній практиці мнемотехніку описують різними термінами. В. Воробйова використовує поняття "сенсорно-графічні схеми", Т. Ткаченко – "предметно-схематичні моделі", а Л. Єфіменкова відносить її до "схеми складання розповіді". [40,110-117]

Мнемотехніку використовують для розвитку різних сторін мовлення дітей: словника, граматики, звукової культури мовлення та зв'язного мовлення, а також для розвитку вміння розуміти і розповідати знайомі казки, вірші, прислів'я, загадки за допомогою мнемо-квадратів, мнемо-доріжок та мнемо-таблиць. Експериментальна методика охоплювала кілька серій дослідження, кожна з яких передбачала формування у дітей тих чи інших мовленнєвих умінь і навичок засобами мнемотехніки.

У першій серії експерименту мнемотехніка слугувала засобом розвитку фонетичних навичок дітей.

Над постановкою звуко вимови у дітей використовували символізацію звуків, зокрема було використано такі символи: символ - орган артикуляції, символ - звук, символ - артикуляційна вправа, символ - артикуляційна позиція. Через використання мнемосхем у дітей розвиваються лексичні навички. Збагачується

та розширюється словниковий запас дітей. Символізація лексики сприяє активізації висловлювань дітей.[92]

Прийоми мнемотехніки використовуються в процесі роботи над граматичною будовою мовлення дітей, утворення множини та однини; утворення числівника з прийменником;

Це сприяє вмінню правильно вживати граматичні категорії такі як :рід, число, відмінки іменників. Під час читання сюжетного оповідання увагу дітей звертають на побудову речень за допомогою розглядання мнемосхем, бесіди за змістом мнемосхем, та придумування речень за допомогою мнемосхем. [92]

Впровадження мнемотехніки в освітній процес є важливим елементом, який не тільки покращує мовленнєвий розвиток, але й сприяє розвитку загальних когнітивних навичок, підвищує самооцінку та допомагає соціальній адаптації дітей. У заняттях з дітьми активно використовували мнемотехніку для розвитку зв'язного мовлення.

Наприклад, логопед-практикант застосовував завдання з мнемосхемами для складання речень, що стимулювало увагу, пам'ять, логіку і розвиток мовлення. Діти складали речення з картинок, наприклад: "Песик сидить у буді", після чого логопед задавав уточнюючі питання, а діти по черзі відповідали: «Де сидить песик?» — «У буді». Вчитель продовжував: «Хто сидить у буді?» — і дитина відповідала: «Песик».

Мнемотехніка сприяє ефективному запам'ятовуванню та відтворенню інформації через створення асоціацій. Мнемотаблиці допомагають організувати процес запам'ятовування, стимулюють інтерес дітей до навчання, покращують рівень зв'язного мовлення та активність під час занять [36,91-92].

Діти складали речення за допомогою малюнків мнемосхем і продовжували їх відповідно до запитань, наприклад: «Дівчинка тримає парасольку, бо ...падає дощик» або «Дівчинка тримає парасольку, щоб не змокнути». Логопед казав

половину речення, а дитина доповнювала його, як, наприклад: «Мама замітає підлогу, щоб ...було чисто, щоб було приємно».

Мнемотехніка не тільки сприяє запам'ятовуванню нової інформації, але й допомагає загальному розвитку дітей, зокрема їхнім мовленнєвим навичкам, мотивує до навчання та покращує комунікацію.

Ушинський зазначав: «Якщо навчити дитину п'яти новим словам, вона буде довго й безрезультатно намагатися їх засвоїти, але якщо поєднати ці слова з картинками, вона швидко їх запам'ятає».

Мова є основним засобом комунікації, а розвиток мовленнєвих навичок за допомогою мнемотехніки значно сприяє кращій соціалізації дітей. Це дозволяє дітям стати більш впевненими в спілкуванні та полегшує їхню взаємодію з однолітками й дорослими [26,73-74].

Використовували з дітьми на логопедичних заняттях мнемотехніку з елементами методу Марії Монтессорі з описом і складанням речення з допомогою пазлів-гри, де потрібно було допомогти хлопчику одягнутися.

Дитина з'єднуючи частинки пазлів складала речення про хлопчика. відповідаючи на питання вихователя : Що спочатку одягає хлопчик ?, а далі дитина складаючи малюнок відповідала на питання вчителя-логопеда практиканта і озвучуючи речення з послідовністю дій хлопчика.

Вчитель –логопед практикант запитував дитину: Що спочатку одягає хлопчик, а дитина відповідала : “Спочатку хлопчик одягає футболку, далі дитина з'єднує наступний малюнок, а вчитель логопед запитує: Що наступне одягає хлопчик, а дитина відповідає : далі хлопчик одягає штани, після того хлопчик одягає светр,тоді хлопчик одягає шкарпетки, після того хлопчик одягає куртку,тоді хлопчик одягає шапочку і шарф.

Гра займає важливе місце в процесі розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Її роль у виховному процесі була розглянута в роботах педагогів-класиків, таких як А. Я. Коменський, С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та інших.

Хоча проблема гри завжди була у фокусі педагогічної науки, її лінгвістичний аспект у контексті розвитку зв'язного мовлення розглядався переважно в контексті сюжетно-рольової гри (В. Г. Захарченко) [36,119].

Під час гри діти мають змогу активно діяти, що стимулює їх мовленнєву активність і водночас сприяє розвитку самого процесу гри. Мовленнєво-ігрова діяльність є важливою частиною дошкільної діяльності, яка ефективно підтримує розвиток мовлення у дітей. Цей вид діяльності складається з двох компонентів у якому поєднуються мовленнєвий розвиток через гру.

У мовленнєво-ігровій діяльності є такі аспекти як : психологічний, в якому поєднуються відображення фактів, явищ і предметів через відчуття, що взаємозв'язані між собою. За допомогою комунікативного аспекту дитина вчиться практикувати різні фрази у ігрових ситуаціях, який надає словам змісту емоційного наповнення. Наступний аспект - естетичний, який допомагає розвивати творчий процес та емоційне сприйняття у мовленні через гру. Практичний аспект відображається у здатності використовувати зв'язні висловлювання в ігрових ситуаціях, що мають естетичне значення і є емоційно підкріплені.

Мовленнєво-ігрова діяльність відбувається через ігри-заняття, під час яких вчитель-логопед застосовує різні методи та прийоми навчання: дидактичні ігри, ігрові мовленнєві ситуації, діалоги, драматизації тощо. Таке навчання передбачає включення мовлення в різні види діяльності, такі як пізнавальна художня чи театралізована, що дозволяє дитині розвивати мовленнєві навички через спостереження за природою, малювання, та ліплення та інші захоплюючі активності в яких є задіяний чуттєвий досвід дитини [36,119].

Основою мовленнєво-ігрової діяльності є уявлення дитини про побудову ігрового сюжету, а також різноманітні ігрові дії з предметами. Гра, яка поєднана з навчанням, стає важливим засобом всебічного розвитку дитини.

Як форма навчання, мовленнєво-ігрова діяльність поєднує пізнавальні та розважальні функції, де вчитель-логопед одночасно є як учителем, так і учасником гри. Дитина, граючи- навчається, а вчитель сприяє цьому процесу. [36,120].

Через ігри дитина входить у різні ролі й поєднує дію у різних ситуаціях.

2.2 Методика розвитку зв'язного мовлення за допомогою діалогів і описів предметів.

Термін «зв'язне мовлення» містить як діалогічну, так і монологічну сторони мовлення. Такі дослідники як : О. Лурія, С. Рубінштейн і В. Глухів вважають, що діалогічна форма мовлення, де беруть участь двох або більше співрозмовників, є первинною у порівнянні з монологічною формою мовлення.

Діалогічне мовлення у молодших дошкільників проявляється через їхній особистий досвід. Зазвичай вони використовують неповні речення, які можуть складатися лише з однієї частини мови з наприклад з присудка, а також заміняють назви предметів займенниками.

Важливо зазначити, що при використанні простих діалогів «питання-відповідь» дошкільники часто відволікаються від основної теми і починають обговорювати питання, які їм щойно зацікавили або про що вони хочуть розповісти.

Перші діалоги у дітей, складаються з двох-трьох фраз, з помилками в узгодженні слів і побудові складних речень, оскільки діти лише починають навчатися правильно висловлювати свої думки.

На етапі середнього дошкільного віку діти вже активніше підтримують діалог, хочуть долучатися до спільної бесіди, збільшується кількість складносурядних і складнопідрядних речень, хоча це потребує розвитку.

Серед основних труднощів, з якими стикаються дошкільники, варто відзначити те, що дітям може бути ще важко підібрати відповідні правильні слова і факти для своїх висловлювань, правильно задати питання або доповнювати відповіді співрозмовників. Речення часто з'єднуються за допомогою слів :«ще», «потім», і може спостерігатися порушення логіки подачі інформації.

Здатність до наслідування допомагає дітям засвоювати і формувати діалогічні репліки. Діти повторюють ті слова і репліки чи висловлювання, які вони чують найчастіше. Тому важливо, щоб діти багато разів повторювали різноманітні діалогічних фраз. Це ми успішно втілювали на практичних заняттях з дітьми.

Наступним етапом є самостійне складання діалогів і реплік на основі попередніх повторюваних і вивчених діалогічних фраз. Щоб це втілити на практиці можна застосовувати театралізовані ігри, зокрема інсценізації прозових творів та ігри за мотивами літератури, що допомагають дітям переходити від готових реплік до створення власних. На подальшому етапі активно застосовуються ігри, які заохочують дітей до самостійної побудови діалогів, зокрема телефонні ігри, імпрровізації та творчі ігри.

Особливо важливу роль відіграють словесні ігри, оскільки вони дозволяють педагогу направляти мовленнєву активність дітей у правильне русло, що допоможе поглибити словниковий запас у дітей. [93,8-9]

Для покращення звуковимови, пам'яті і зв'язного мовлення у дошкільнят використовували на занятті метод діалогу.

Вчитель логопед практикант задавав питання дитині, а дитина давала відповідь, таким чином вдосконалювала своє мовлення. Використовували для практикування гру, де потрібно було знайти тваринку.

Знаходячи ту чи іншу тваринку яка заглядає і сховалась на сторінках книжки: “Who’s on the farm?”. Вчитель-логопед практикант питався : “Хто заглядає за червоними воротами”, а дитина відповідала : “За воротами заглядає чорно-білий песик”, далі вчитель-логопед практикант питав : “Хто сховався за відерками з морквою і буряком?”, а дитина відповідає: “За відерками з морквою і буряком сховалось свинка”, наступне питання, яке запитує вчитель-логопед практикант стосувалося пташки і рожевих дзвіночків і звучало так : “Яка пташка заглядає за рожевими дзвіночками.

Дитина відповідаючи на запитання вчителя-логопеда практиканта каже: “За рожевими дзвіночками заглядає сіра качечка з оранджевими лапками і жовтим дзьобиком”, далі вчитель-логопед запитує: “Яка тваринка сховалась за копицею сіна?” а дитина відповідає: “За копицею сіна сховалась біла овечка”.

Вчитель-логопед практикант продовжує : “Хто сховався у кошику з яєчками”?, а дитина відповідає: “У кошику з яєчками сховалися маленькі жовті курчата”[75].

Діалоги є важливим елементом театралізованої діяльності, що є улюбленим видом творчої активності дітей. Ще С. Русова підкреслювала що у дитини є змалку закладений інстинкт до драматизації.

Діти активно долучаються до театралізованої діяльності, наповненої літературними, ігровими та особистісними мотивами.

У них виникає бажання долучитись до виконання ролі і до вміння проявити себе у цій ролі грати. Відкриваючи своє ставлення до художнього образу та втілюючи його в різних формах театралізованої діяльності, дитина демонструє рівень художньо-естетичного сприйняття, мовленнєву компетенцію, а також

набуті знання та навички, здобуті в процесі спеціально організованого навчання.

Під час сюжетно-рольових ігор розвивається два види мовлення : діалогічне, і монологічне мовлення. У мовленнєво-творчій діяльності діти відтворюють діалоги з казок, повторюю фрази та репліки, створюють власні сценарії, проявляючи міркування використовують різноманітні типи зв'язних висловлювань.

Мовлення стає більш чітким, виразним та граматично правильним. Гра також сприяє розвитку складання сюжету. Підготовка та виконання вистав розвиває у дітей зв'язне мовлення з емоційним забарвленням та включає використання вербальних і невербальних засобів вираження. [29,137-142].

Труднощі у розвитку зв'язного мовлення у дітей проявляються у недокінця сформованому вмінні висловлювати свої думки і потреби, словниковий запас таких дітей може значно поступатися словниковому запасу їхніх однолітків, які можуть не мати цих труднощів, дітям може бути теж нелегко знайти відповідне слово для висловлення своєї думки, можуть помилятися у вживанні граматичних форм різних слів, також можуть вживати часті повторення слів у реченнях.

Тому для дітей буде корисно описувати малюнки, складати діалоги і формувати лацюжок з малюнків й за допомогою мнемосхем складати речення та повторювати нейро вправи з короткими фразами і загадками для розвитку пам'яті, уваги, зосередженості і розвитку зв'язного мовлення.

В цьому нам допоможе сенсорна гра: "Чарівні жовті і блакитні рукавички і сенсорні чарівні м'ячі". Вчитель логопед дає інструкцію дитині.

Дитина повинна дивитись і по черзі брати відповідний м'яч і його крутити. Вчитель –логопед дає підказку: “На кольорові рукавички дивись на руках і тоді відповідний м'ячик бери і крути і тоді показуй почергово, лайк, кулачок і пряму руку і тоді змінюємо ще раз позиції.

Наступною грою для розвитку зв'язного мовлення у дітей є : “Розповідь - опис маленьких іграшок ”: "День народження" з метою розвитку зв'язного мовлення, автоматизації звуку в реченні.

Дитина повинна описати те, що бачить на картині, хто прийшов в гості до жабки? До жабки в гості прийшли друзі, щоб привітати жабку із днем народження. Жабці було приємно. Прийшов до жаби їжачок і жирафа.

Вони подарували жабці торт і пролісок. Друзям було весело і цікаво разом зустрітися.

Лого- ритмічні вправи з рухами мають на меті активізувати артикуляційний апарат, розвинути відчуття темпу та ритму, дикції, корекція слухових уявлень. Інструкція: Двірник замітає вулицю (промовляючи і повторюючи звук ш-ш-ш) ручками згинаючи руку до кистей і махаючи вниз як двірник махає мітлою і показують як замітає двірник вулицю, діти повторюють за логопедом як шарудить листя на дереві (згинають ручки у лікті і піднімають ручки догори і показують як шарудить листя на дереві і тоді пальчики складають докупки і показують як летить жук (промовляючи звук ж- ж-ж-ж), а тоді показують на ротик що мама заколисує дитину і потрібно тихенько бути і показують пальчиком на ротик, імітуючи і відтворюючи звук ш-ш-ш.

Далі вчитель –логопед практикант пропонує дітям дидактичну гру “Хто посередині ”. Ця гра має на меті: розвинути аналіз, мислення, узагальнення, та автоматизувати звук ж у звуках, словах, фразях, реченнях.

Логопед-практикант розставляє на столі три іграшки на звук ж жирафа ,на звук с-ослик і ще одну іграшку наприклад машинку ,а завдання дитини назвати іграшку яка є посередині.

Дитина поповнює свій словник такими словами: журавель жоржина сонечко жучок машина слон ослик місток. Дидактична гра про комах і тварин має на меті сформувані узагальнення і назвати подібні слова одним словом і те вказати те, що в них є спільного.

Логопед практикант просить на м'якій іграшковій галявині поставити комашок -сонечка жучка і павучка і гусеницю і дитина по черзі називає і

кладе комашки на галявину а тоді просить поставити тваринок на килимочок для і дитина по черзі бере тваринку і називаючи кладе на її відповідне місце.

Ця гра помагає розширювати словниковий такими словами як: жирафа - дика тварина ,їжачок -лісова маленька тваринка ,гусениця -комашка і метелик є комашкою, павучок є комашкою.

Далі вчитель –логопед практикант пропонує дитині дидактичну гру, даючи дитині інструкцію щоб повторити спочатку повільно, а потім повторити швидко, з метою розвинути дикцію, автоматизувати звуку в реченнях, вивчити скоромовки.

Вчитель-логопед практикант подає дитині інструкцію послідовності дій, для того щоб повторювати загадки у різному темпі.

Спочатку дитина повторяє у швидкому темпі :жолудь шапку має на дубі він проживає.

Далі вчитель логопед практикант просить дитину повторити повільно: Не великий ведмідь,а маленьке іграшкове ведмежа

Для розвитку зв'язного мовлення можна використати метод розповіді за картинкою. Вчитель пропонує розглянути картину “На галявинці” для активізації зв'язного мовлення, автоматизації звуку в реченні.

Вчитель-логопед дає інструкцію : На галявинці летить метелик і сідає на квітку і коло метелика летить бджілка ,яка має жовто-чорні полоски і летить на іншу квітку щоб збирати пилок і щоб з нього зробити медок. Над галявиною засвітило яскраве сонечко.

Наступною грою може бути дидактична гра де потрібно знайти іграшковий фрукт чи овоч серед тих,які купує сова. За допомогою цієї гри формується зорове сприйняття.

Також потрібно знайти тінь, і знайти такий самий фрукт чи овоч як у книжці “Сова у супермаркеті” за допомогою мемо- гри : “Овочі і фрукти”.

Вчитель логопед відкриваючи книжку:"Сова у супермаркеті описує наче ми разом із совою відправляємося у подорож до супермаркету і теж уявляємо себе покупцями і купуючи той чи інший овоч, який купила сова у супермакеті

,шукаємо такий же іграшковий фрукт і овоч серед пластмасових, фетрових чи картонних називаючи теж колір,фрукт чи овоч і число того чи іншого плоду[62,24].

Ця гра допомагає активізувати словниковий запас,покращити увагу і пам'ять і вміння висловлювати фрази і речення,даючи відповіді на поставлені питання і самому задаючи питання.

Крім діалогів і описів важливим є теж театральна діяльність дітей.

Софія Русова назвала два основні напрямки розвитку мовлення дітей через театралізовані ігри. Вивчення реплік літературних героїв і підготовка до інсценізацій театральних ролей, на думку дослідниці , збагачує дитячий словниковий запас, додаючи мовленню образність та літературні вирази. Такий підхід робить драматизацію більш літературною і естетично виразною, що допомагає у вивченні мови дітьми.

Також Софія Русова пропонувала використовувати казки для театралізованих ігор казки, які ,написані простою мовою і наближені до життя і які несуть моральний і етичний зміст що допомагало б дітям розвивати і збагачувати своє мовлення на прикладі казок «Рукавичка» та «Ріпка».

Вона наголошувала на важливості того, щоб діти могли придумати власні слова і вирази для кожного персонажа казки, що стимулює їх творчу активність і допомагає знайти властиві слова для кожної ситуації та героя.

Велику увагу С. Ф. Русова приділяла вивченню рідної мови. Оскільки діти найбільше наслідують звуки і наголоси,того,що воничують, вона вважала, за необхідне, щоб їх оточували люди, які володіють вишуканою мовою.

Згідно з її поглядами, читання літературних творів, розповіді та бесіди є найкращими методами навчання гарному літературному мовленню. Крім того, педагог має володіти не лише чіткою мовою, але й інтонацією,і голосом, щоб могли передавати почуття героїв і своє відношення до їхніх вчинків [63,6-7].

С. Ф. Русова пропонує чудові методи роботи з дітьми, які сьогодні активно використовуються в дошкільних установах. Одним із таких методів є складання казок або оповідань на прикладі серії картин про тварин, що вивчаються, а також створення колективних малюнків, які зараз називаються проекти і допомагають розвивати мислення за змістом цих оповідань.

Вона також рекомендує такі вправи для розвитку мислення, пам'яті та уяви у дітей, зокрема складання коротких оповідань за кількома заданими словами, завершити казку, розпочату вчителем, а також складання кількох речень з різних слів.

Для дітей п'ятирічного віку вона радить вправи, за допомогою яких діти б проявляли фантазію і уяву, такі як опис того, що можуть нагадувати хмари, розлитий віск або чорнильна пляма на папері. Цікавий і природний метод, який можна почерпнути для своєї роботи.

Робота над оповіданням починається з вибору відповідної теми, а далі - підготовки педагога до розповіді. Вчитель повинен ретельно підготуватись до розповіді, замінюючи складні слова на більш доступні для дітей, щоб розширити їх словниковий запас.

Під час розповіді важливо змінювати інтонацію, тембр голосу, використовувати міміку та жести, бо кожне оповідання не тільки навчає, а й виховує дітей, формуючи у них почуття симпатії й любові до персонажів, і вчить дітей наслідувати їх добрий приклад.

Щоб покращити усне мовлення дошкільників важливо постійне тренування правильної вимови звуків, повторення і вивчення ритмічних віршів, заохочення до спілкування на цікаві для дітей теми, та стимулювання їх до самостійного складання маленьких творів й важливо доносити дітям красу художніх творів, які мають захоплюючий зміст та організовувати тематичні заняття, що сприяють розвитку мовлення та спільної бесіди[63,8].

Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників пов'язане з різними видами мовленнєвої діяльності: складанням розповідей з описом предметів, об'єктів, явищ природи, створенням творчих розповідей, вивченням віршів, загадок, складання розповідей за одним чи кількома малюнками[55].

2.3 Методика розвитку зв'язного мовлення через фольклор загадки і розмальовки.

Народна мудрість є з дитиною на всіх етапах її життя, передаючи мудрість попередніх поколінь і глибоку мудрість їх слів. Фольклор супроводжує дитину зі самої колиски, відіграючи важливу роль у розвитку дитини.

Колискові пісні, вірші та загадки є частиною виховання, яке передає мудрість поколінь, береже чи традиції та звичаї. Усна народна творчість є величезним духовним надбанням, що містить знання про навколишній світ, минулі події та культурні особливості народу.

Дитячий фольклор є особливо цінним для виховання дитини, бо закладає уявлення про навколишнє середовище, навчає основам моральних цінностей та знайомить з культурою свого народу, сприяючи розвитку комунікативних навичок дитини, її взаємодії з батьками, однолітками та іншими людьми, а також заохочує до саморозвитку та формує практичний життєвий досвід.

Колискові пісні збагачують словниковий запас дітей образами, які близькі до розуміння для дитини, носячи назви різних тварин, як «заєць» чи «кошеня». Зміст таких пісень також сприяє засвоєнню граматики, місять різні форми слів, які допомагають дітям зрозуміти відмінність між однокореновими словами, і вчать чути і пізнавати ці слова у колискових і у побуті наприклад: «котик», «коток», «котя».

Позитивні емоції, викликані колисковими, сприяють успішному засвоєнню цих мовних елементів. Специфічна інтонація, використання певних звуків і

повторюваних елементів сприяють розвитку фонематичного слуху, запам'ятовуванню слів та їх форм, а також засвоєнню лексики.

Застосовуючи народні пісеньки, колискові та потішки, можна також ознайомлювати дітей з однокореновими словами, допомагаючи їм зрозуміти способи утворення нових слів та відрізнити іменники від прикметників. Наприклад, у потішках, де йдеться про зайчика, однокореновими словами можуть бути «зайчатко» та «зайчик», «сіренький» та «сірий».

Ще один приклад колискової про зайчика :”Ходить зайчик по капусті,ой люлі люлі,носить ляльку в білій хутці,ой люлі люлі,віддай зайку тую ляльку,ой люлі, люлі, для Данусі на забавку,йшов ведмедик по грядочках, ой люлі люлі, у червоних чобіточках,ой люлі люлі,треба в нього попросити,ой люлі люлі, чобіточки поносити, ой люлі люлі поносити, ой люлі люлі, при річці та й при лузі,ой люлі люлі ,ходить півник в капелюсі,ой люлі люлі, позич півня капелюшка,ой люлі люлі,бо в Данусі зимні вушка”.

У процесі участі у народних іграх, що включають елементи діалогів та монологів, через запитань і відповіді, які супроводжуються рухами, розвивається не лише мовлення, а й також формується дрібна моторика, яка допомагає підготувати руку дитини до письма.

Загадки є важливим фольклорним жанром, в якому через образи,які описують основні риси тварин чи предметів або природній явищ задіюється мислення і активізується мовлення дитини при їх повторюванні і відгадуванні.

Відгадування загадок розвиває здатність дітей до аналізу та узагальнення, формує вміння робити висновки та вміння виділяти головні ознаки предметів чи явищ, що сприяють розвитку поетичного сприйняття світу.

Також важливу роль у розвитку мовлення дітей відіграє використання образів і засобів виразності таких як уособлення, багатозначність слів, порівняння, та вміння ритмічно здійснити кількарізкові повторити. Це не тільки допомагає

збагачувати словниковий запас, а й сприяє формуванню образного мовлення, яке має національний колорит. Використання багатозначних слів у загадках допомагає дітям зрозуміти те, що існують слова, що мають переносне значення, а також це сприяє розвитку фонематичного сприймання на слух і розумінню граматичної структури фраз і речень. [12,100-101].

Крім колискових можна використовувати також і різні оповідання для розвитку усного мовлення у дошкільнят.

Працюючи з дітьми з оповіданням, слід враховувати вік і особливості дітей. Саме тому спочатку слід підібрати відповідний твір, який буде художньо цінними та нести моральну та навчальну складову та буде містити рухи, що будуть підтримувати динаміку розповіді. Педагог має підготуватися до розповіді, вибравши ті слова, які є більш доступніші і зрозуміліші для дітей, щоб допомогти їм збагатити та активізувати словниковий запас.

Під час розповіді важливо змінювати інтонацію, щоб привернути увагу дітей до того чи іншого персонажу, тембр голосу, доцільно використовувати міміку та жести, щоб передати своє ставлення до персонажів. Цей процес допомагає формувати в дітей почуття симпатії і любові, адже кожне оповідання стає маленьким зернятком морального виховання і науки добра й розвиває слух та мовлення.

Особливо важливо під час розповіді підтримувати зворотний зв'язок із дітьми, дивлячись їм в очі, що дозволяє встановити емоційний контакт та вміло передати своє ставлення до героїв оповідання і запитати дітей і їхнє ставлення до героїв, активізувавши їхнє зв'язне мовлення. [63,6-7]

Образи художньої літератури - основа художньо-мовленнєвої діяльності. Художня література здійснює освітню, виховну, національну і духовну, історичну, естетичну та культурну функції.[9]

Через дитячу літературу та різні поетичні образи дошкільники знайомляться із соціальним життям, людськими стосунками та емоціями. Це збагачує дитячий емоційний досвід та розвиває дитячу уяву та показує дітям справжню

красу української мови. Через короткі оповідання діти вчаться бачити і виділяти головне, у коротких віршах діти пізнають лаконічність мовлення, вчаться відчувати ритмічність і мелодійність рідної мови, а за допомогою казок у дітей розвивається виразність у мовленні, діти знайомлять з багатством української мови, насиченої гумором, яскравими образами та порівняннями [73,1-12].

Згідно з думкою Н.В. Ільїної, мовленнєве виховання є частиною розвитку художньо-мовленнєвої діяльності, яка передає красу естетичного виховання. Фольклорні та літературні твори мають великий вплив на формування мовлення та оволодіння мовними засобами. У дітей віком 5-6 років спостерігається швидке збільшення словникового запасу, а також діти починають більш активно використовувати різні частини мови, поєднують складні слова, та слова іншомовного походження.

Діти вдало використовують у мовленні приказки, прислів'я, образні вирази, фразеологізми діти люблять слухати казки перед сном, переглядати яскраві ілюстрації до віршів чи казок, розгадувати загадки та навіть самотійно створювати цікаві оповідання.[22,43-46]

Одним із перших, хто звернув увагу на мовленнєвий розвиток дитини, була італійський педагог М. Монтесорі. Вона стверджувала, що сензитивним для розвитку дитячого мовлення є вік від народження до шести років.

На її думку, до трьох років дитина мимовільно засвоює мовлення, а з трьох до шести років починається опис мовними конструкціями.

Тобто відбувається запам'ятовування, і саме тому діти у трирічному віці здатні засвоювати звуки, слова й принципи граматичної побудови речення. Чим старшою стає дитина, тим більш складні граматичні форми вона здатна засвоює.

М. Монтесорі звертала увагу на те, що усі діти проходять однакові етапи формування мовлення: лепет, вимову окремих слів, створення двослівного речення.[45,16-19]

Важливо використовувати такі технології розвитку мовленнєвих умінь старших дошкільників, які підносять мовлення на якісно новий рівень розвитку; сприяють становленню дитини як суб'єкта усної мовленнєвої діяльності, здатного до ефективної комунікації за різних умов.[25]

Розмальовування розмальовок дає дитині відчуття заспокоєння і водночас пізнання. Розмальовування розвиває дитячу уяву, творчість, мислення і допомагає розвивати мовлення.

Для отримання об'єктивних даних про рівень розвитку мовлення дітей доречно використовувати такі методи як логопедичне обстеження дітей враховуючи психологічні і вікові особливості розвитку дитини; спостереження за дітьми під час ігрової та навчальної діяльності.[60,2-11]

Формування у дітей дошкільного віку мовленнєвих компетентностей через використання різноманітних методик розширює словниковий запас, формує правильну вимови звуків, розвиває діалогічне та монологічне зв'язне мовлення та стимулює мовленнєву активність, розвиток комунікативних навичок[71].

Моє практичне дослідження проводилося у старшій групі із дітьми старшого дошкільного віку (5-6 років) на базі дошкільного навчального закладу ЗДО №94, що знаходиться у м. Львові.

У діагностичному етапі дослідження брало участь семеро дітей. Із цієї кількості дітей тільки двоє дітей відвідували логопеда. Мета експериментального дослідження полягала у з'ясуванні стану сформованості рівня мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку у процесі використання лого-ритмічних загадок і розмальовок, та коротких діалогів.

Практичне дослідження складалося з трьох складових пунктів : 1. перший - початкова діагностика. 2) другий - проведення занять з корекції мовлення. 3) третій - виявлення динаміки розвитку мови у дітей старшого дошкільного віку в процесі використання дитячої літератури на логопедичних заняттях.

Основними труднощами мови у дітей старшого дошкільного віку є дислалія. Найчастіше спостерігаються порушення вимови свистячих та шиплячих звуків,

а також порушення звуків Л та Р, можуть відбуватись порушення вимови звуків Д, Т.

Питання ритму та «ритмічного виховання» стало актуальним на початку ХХ століття в Європі. Одним з основних піонерів цієї теми був швейцарський педагог, професор Женевської консерваторії Еміль Жак-Далькроз. Він розробив метод ритмічної гімнастики, який полягав у поєднанні ритму та руху через «виховання ритму за допомогою ритму».

Спочатку цей метод застосовувався для музикантів, а згодом був адаптований для дошкільників. За допомогою спеціальних вправ Еміль Жак-Далькроз розвивав у дітей музичний слух, увагу, пам'ять і відчуття ритму [26,73-74].

Діагностуючи дітей називала почергово кожній дитині індивідуально звуки алфавіту, склади і слова з алфавіту з кольорової розмальовки.

Для діагностики і проведення занять з корекції мовлення використовували короткі загадки для розвитку мовлення у дітей, поєднуючи їх з розмальовкаю і невеличкими рухами.

Дитина розфарбовує звук і називає звук ,промовляючи подовжено його назву і звучання ааа і називає слова на зі звуком А :кАчкаА, Автомобіль,кАчкаА. замальовуючи букву і звук Аа і відгадуючи коротку загадку з цими словами зі звуком А. Наприклад: Оранджеві лапки має, біля озера вона проживає.(кАчкаА),Чотири колеса має, на роботу і в садочок він вирушає(Автобус), У Карпати вирушає,нас з собою забирає.(Автомобіль).

Для звуку Б такі загадки: Мягкеньку шерсть має на полонині він буває.(Баранець),На квіточку сідає, медок смачний збирає(Бджілка),На спідничці і на голові,ця прикраса до вподоби мені(Бантик),горішок тримає, з гілки на гілку стрибає,хвіст розкішний має(Білка).

Для звуку В ми використовували наступні загадки для діагностування дітей Два колеса круглі має і педалі натискає(Велосипед),Бджілки хатку свою мають,де вони всі проживають(Вулик),Звір цей проживає в лісі, дуже любить їсти мед(Ведмідь).

Для звук Г застосовували такі загадки: Не яблука, а (Груші), Не фасоля, а (Горох), не кавун, а (Гарбуз), Не ківі, а (агрус), на штанах і куртці маю гарний (гудзик), не варенда, а (ганок), не спінер, а (дзига), не ворона, а (гава).

Для діагностики звуку Д разом з дітьми повторяли загадки: Не акула, а (Дельфін), водний ссавець, що лікує дітей називається (Дельфін), лікар, що лікує дерева називається (Дятел), не дим, а (Дім).

Для діагностики звуку Е повторяли і відгадували загадки: після дощички на небі з'явилася кольорова (вЕсЕлка), царем звірів є -лЕв, не сосиска, а (сардЕлька).

Для звуку Є декламували такі загадки: з гори відкрився гарний (краЄвид), мама зготувала смачну (яЄчня), два вушка великі має, все стрибає і стрибає (заЄць).

Для покращення звуковимови звуку нами було скомпановано і складено такі загадки: “Шапочку маленьку має, на дубі він проживає” (Жолудь), “Осінь квітка гарна, чарівна, осінню розквіта вона” (Жоржина), “Маленька, зелена, стрибає, біля озера чи річки вона проживає” (Жабка), “Довгу шию має, у Африці вона проживає” (Жирафа), “з цієї бульки можна надути кульку” (Жуйка), вушка й ріжки має і багато ніжок” (Жучок), довгі ноги має, не фламінго, а ... (Журавель), “Не фіранка, а ... (Жалюзі).

Вчитель -логопед демонструє малюнки -розмальовки відгадки, яку діти розмальовують, при цьому називаючи звуки ж-ж-ж-ж- ж, а тоді склади жу-жу-жу-жу-жу, жа-жа-жа-жа-жа, жи-жи-жи-жи-жи, жо-жо-жо-жо-жо.

Дитина виконує вправу зі звуконаслідуванням склавши пальчики на лівій і на правій ручці докупки, малюючи пальчиками жука і імітуючи двома ручками так, наче летить звук і відтворює звук жука: “ж-ж-ж-ж-ж-ж-ж”.

Дитина слухає слова зі звуком “ж” і з допомогою бряскальця “ловить звук “ж” у словах, дзвонячи бряскальцем, тоді, коли буде чути звук “ж” у словах: “Жовта”, “Жирафа”, “Жолудь”, “Жуйка”, “Жабка”, Жоржина”, “Жалюзі”, “Журавель”. Для покращення звуковимови звуку з нами було складено такі загадки: “На небі засвітила яскрава ... (Зірка), “Гарний, чарівний палац... (Замок),

“Три яєчка в ньому, пташечка висиджує”(гніздо), “Чорно-білі полоски має,у Африці вонаа проживає” (Зебра), “Щітку свою я беру,нею гарно чищу” (Зуби).

Одночасно діти повторяли загадки,замальовували розмальовку на звук З і повторяли рухи ручками наслідуючи наче пальчиком чищення зубів. Дітям гарно вдавалось і хотіли ще раз повторити.

Для того, щоб покращити звуковимови звуку Л повторяли і називали такі короткі складені нами загадки : “Низько літає ,гніздечко гарно своє звиває” (Ластівка), “У кімнаті світить, не сонце, а...” (лампа), “На гілочці й на кущику і дереві росте”(Листок), “У Стрийській парку на ставочку плавають ...”(Лебеді), “Коли на сніг зимою в парку я ступаю,то на них я з’їжджаю (Лижі), “У косметичці маю маленьке...”(Люстерко), “У ньому лілія росте...”(Латаття), “Як у пісочницю іду,то відерко,грабельки іберу”(Лопатка).

Для покращення звуковимови звуку С повторяли і називали такі загадки: “На небі засвітило яскраве”(Сонце), “Будиночок в селі охороняє”(Собака/пеС), “Вдень вона дримає,а вночі літає,пу-гу-пу-гу”(Сова),(демонструємо ручками рухи, наче сова махає крильцями), “З них я зимою з гірки з’їжджати дуже люблю” (Сани), “Зі снігу діти зіпили гарну...”(снігову бабу), “Коли на дворі холодно,а одягаю теплий ...(светрик), “Нижний візерунок має,зимою вона літає...” (Сніжинка).

Дитина слухає, виконує звуконаслідування для звуку “С” імітуючи як тат очі дідусь накачує колесо до ровера повторяючи : “с-с-с-с- с”,зігнувши руку у лікті,махаючи рукою вниз і вверх ,ніби помпуємо колеса до велосипеду.

Для покращення звуковимови звуку Т разом з дітьми повторяли і відгадували такі загадки: “Не стеля,а ...(Теля), “По полю їде невеличкий”(Трактор), “Не ромашка, а ...”(Троянда), “Не шоколадка, не зефір, а ...”(Тістечко).Дитина слухає,повторює і виконує вправу звуконаслідування відтворюючи звук, як їде трактор: “Тир-тир-тир-тир-тир-тир-тир”.

Для покращення звуковимови звуку Ф повторяли і називали й відгадували такі загадки : “На одній нозі стояти вміє, не жураель, а рожеве (Фламінго), “Тоненькі ніжки має, біля моря він буває” (Фламінго), “Крапельки стікають,

водичка витікає, хлюп-хлюп-хлюп і кап-кап-кап (Фонтан), “ Пензлик я беру і ними малюю..”(Фарби), “Гарна квітка розцвітає, фіолетова, мала”(фіалка), “Не олівці, не кредки ,а ...”(Фломастери), “Мама ним сушить волосся” (Фен), “Мама в кухні одягає...”(Фартух), “Хлопчик у гру грає, гол у ворота забиває”(Футбол).

Для покращення звуковимови звуку Х повторяли і називали та говорили загадки і відгадували: “Буває червона,буває оранджева квітка осіння оця”(Хризантема), “Сир, сметану, молоко мама кладе до ...”(Холодильника), “Фарби, пензлики і мольберт має, гарні картини намалює”(Художник), “Мама зробила канапку зі смачного”(Хлібчика), “Білочка з гілки на гілки стрибає і дуже гарний і пухнастиймає(Хвостик), “Яблучко він смакував, облизався : ням,ням,ням”(Хробачок), “Корабель вітрило має,коли по озері пропливає ,а вітерздіймає”(Хвилі), “Осіню і зимою я одягаюсь тепло, бо надворі є дуже (Холодно).

Для покращення звуковимови звуку Ц разом з дітьми вимовляли,повторяли такі загадки : “Молоток тато бере,щоб прибити до стіни ...”(Цвях), “Щоб збудувати будинок будівельникам потрібна...(Цегла), “До чаю мама дає ложечкуі дольку....(Цукру і Цитрини), “Коник копитами повільно прямує і чуто звук(Цок-цок-цок-цок) ,в той час дитина разом з вчителем логопедом ставить долоні на коліна і вдаряють долонями по колінах,імітуючи стукіт коней. “На небі засвітило яскраве ...(сонЦе),одночасно діти пальчиками показують у повітрі промінчики сонця малюючи їх, “У неділю зранку люди йду до ...(Церкви), дыти разом з логопедом малюють у повітрі пальчиками церкву), “Не великий песик,а маленьке”(Цуценя), показуємо вушки цуценяти,кладучи руки на голову, “А годинник на стіні свою мелодію виграє мені”(цок-цок), “Мама спекла смачненьку,апетитну ...(піЦу), “Чоловік кози іде,капустину він гризе”(Цап), показуємо ручками на свою голову,імітуючи різки цапа.

“Не часник, а ...”(Цибуля),показуємо долоньками двох рух часник,складаючи долньки разом й робимо з дитиною невеличкий овал.

“Не шоколад, не зефір, а ...(Цукерка), показуємо пальчиками з дитиною на ротик, а язиком імітуємо,наче їмо цукерку,показуємо рукою на

животик,проводимо ,малюємо коло на животику ,імітуючи,яка смачненька цукерка.

Для покращення звуковимови звуку Ч використовували попередньо складені і записані загадки з розмальовками ,які діти замальовували називаючи звуки,склади і слова : “ч-ч-ч-ч-ч”дитина називала і розмальовувала ніжки черепахи,а тоді склади “че-че-че-че-че” називали і розмальовували панцир черепахи, склади “чо-чо-чо-чо-чо” і розмальовували човник, який пливе по озері, склади “ча-ча-ча-ча-ча” називали і розфарбовували чаплю, склади “юч-юч-юч-юч-юч” повторяли і ключик ромальовували.

Дитина повторяла загадку на звук ч і відгадувала її : “Щоб відкрити двері,нам потрібний” (клюЧик), дитина показує пальчиками наче відкриває двері, “Повільно іде й свою хатку зі собою несе”(Черепаха), “Довгі ноги має, біля річки вона проживає”(Чапля),дитина повторяючи загадку пальчиками показує ,ніби імітує махання довгими ногами цієї пташки, “Яєчка живе ,у курнику вона живе”(куроЧка), “Зелено-коричнєве пір’ячко має,біля озера або у селі вона буває”(КаЧка,каЧечка),дитина імітує ручкою дзьобик качки ,називаючи зменшувальну форму качки (КаЧєЧка), “Дуже люблю кидати і ловити ...”(м’яЧ), дитина імітує рух, ніби кидає і ловить м’яч,називаючи зменшувальну форму (М’яЧик), по озері пропливає маленький ...”(Човен),дитина імітує рухами руки, показуючи,так, наче пливе човен, називаючи зменшувальну форму(Човник), “Колючок багато має, на них яблучка, грушки й вишні населяє”(їжаЧок),дитина з’єднує пальчики однієї руки з пальчиками іншої руки, зробивши наче перепліт пальчиків однієї руки з пальчиками іншої руки, роблячи, імітуючи їжачка. “Коли на дворі осінь, я взуваю теплі ...(ЧеревиЧки),дитина обнімає ручками себе, імітуючи холодну погоду і нагинається, доторкаючи до ніжок, називаючи черевички і “ловлячи”склад “Ч” у слові “ЧеревиЧки”,стукає іграшковим ключиком по столиком або плескає на звук “Ч”.

“Коли на дворі зима,на ніжки я взуваю теплі...”(Чоботи),дитина “ловить” звук “Ч” за допомогою іграшкового дзвіночка,дзвонячи на звук “Ч”. “Коли він

задзвенить,на урок дівтора біжить”(дзвіночок),дитина рукою імітує, роблячи так, наче тримає у руці дзвінок і махає пальчиками влів і вправо і називає зменшувальну форму -дзвіночок й розмальовує розмальовку дзвіночка при цьому називає звук “ч-ч-ч-ч-ч-ч” і склад “чо-чо-чо-чо-чо”.

Дитина виконує вправу звуконаслідування імітуючи ручками рухи їзди поїзда на вокзалі на пероні на колії, згинаючи ручки у ліктях, крутячи ручками по колу так,наче чути,як їде поїзд і повторяє такий звук: “чух-чух-чух-чух-чух-чух-чух”.

Для покращення звуковимови звуку “Ш”діти повторяли скоромовки і говорили відгадки. “Не жалюзі,а ...(Штори), дитина ручками показує, імітує, так, наче відриває штори з одного боку вікна,і з другого боку вікна, “Маленька, сіренька, бігає скоренько ...”(миШка),дитина складає пальчики у клачок і при цьому показує ,імітуючи так, наче швиденько біжить миша і називаючи зменшувальну форму миШка і “ловлячи” звук “Ш” плескаючи на нього.

“Коли на дворі холодно, на голову я одягаю теплу...”(Шапку),дитина розмальовує шапку і називає звук “Ш-ш-ш-ш-ш”, склади “ша-ша-ша-ша-ша”,ловлячи звук “Ш” у словах плескаючи на звук “Ш” у таких словах як : “Штори”, “миШка”, “Шапка”, “Шалик”, “Шафа”, “ШиШка”, “Штани”, “Шорти”, “ШипШина”, “Шоколад”, “Шорти”.

Діти по черзі слухали і повторяли ще такі загадки для звуку “Ш” : “На сосні росте”(ШиШка), діти паличками робити маленьке коло, імітуючи,показували спочатку двома руками догори, так,наче гілки сосни”, “Свої речі я складаю до ...”(Шафи),діти малюють у повітрі двері шафи,як відкриваються і як закриваються, “Коли на дворі холодно на шию я одягаю теплий ...(Шалик).

Діти показують ручками рух довкола шиї,імітуючи так,наче одягають шалик. “Сірі колеса має ця оранджева ...(маШина),дитина дві ручки згинає у ліктях, імітуючи, наче їде машина, “Чотири колеса вона має у Карпати вона вирушає”(маШина),дитина імітує рухи по колу ,склавши пальчики у кулачки, із

зігнутими пальчиками, імітуючи, наче їде машина і малючи пальчиком у повітрі хвилячки, імітуючи гори-Карпати до яких прямує машина.

“Не цукерка, не зефір, а(Шоколад), дитина облизує верхню губу, а тоді нижню губу. “Коли настає літо, я одягаю на ноги...”(Шорти), дитина називає звук “Ш-ш-ш-ш-ш” і розмальовує шорти, далі називає склад шо-шо-шо-шо-шо-шо і домальовує шорти.

Дитина виконує вправу звуконаслідування ставлячи пальчик на ротик і роблячи так наче мама заколисує дитину і промовляє звук : “ш-ш-ш-ш-ш”, дитина підносить ручки догори і махає ручками вліво і вправо імітуючи як дмухає вітерець і промовляє звук: “ш-ш-ш-ш-ш”, наче вітер віє на листочки на гілочці на дереві, дитина відтворює, повторюючи, також дитина опускає ручки вниз і імітує рухи, наче двірник замітає подвір’я і повторяє “ш-ш-ш-ш-ш”.

Для покращення звуковимови звука “ш” і для розвитку зв’язного мовлення розробляли коротенькі діалоги між маленькими іграшки для розвитку фонематичного слуху вимови у складах, фразях і у реченнях, зв’язного мовленні.

Дитина веде короткі діалоги на початку заняття вітаючись з іграшками на звук “Ш”.

Дівчинка у білій вишиванці каже: “Доброго дня Даринка”, а Даринка відповідає : “Доброго дня дівчинко у білій вишиванці”, хлопчик у червоній вишиванці каже: “ Доброго дня Даринко”, а Даринка відповідає : “Доброго дня хлопчику у червоній вишиванці”.

Оранжева усмішка каже: “Доброго дня Даринко”, а Даринка відповідає : “Доброго дня оранжева усмішко”, рожева пташка промовляє: “Доброго дня Даринко” й Даринка відповідає : “Доброго дня рожева усмішко”.

Мишка у червоні горошки каже: “Доброго дня, Юле”, а Юля відповідає: “Доброго дня мишко у червоні горошки”.

Грушка-Шнурівка каже: “Доброго дня Юле” й Юля відповідає грушці-Шнурівці: “Доброго дня Грушко-Шнурівко”.

Зелена грушка, жовта грушка і червона черешня кажуть: “Доброго дня Юле”, а дівчинка відповідає: “Доброго дня зелена грушко, жовта грушко і червона черешне”.

М’ягкенька машинка у кольорові горошки каже: “Доброго дня Версавія, а Версавія відповідає: “Доброго дня м’ягкенька машинка у кольорові горошки”.

Дві маленькі мишки, які сидять на шматочку сиру кажуть: “Доброго дня Версавія”, а Версавія відповідає: “Доброго дня Дві маленькі мишки, які сидять на шматочку сиру”. Дві малесенькі машинки, що мають сріблясті шини кажуть: “Доброго дня Версавія”, й Версавія відповідає теж: “Доброго дня дві малесенькі машинки, що мають сріблясті шини”.

Зелена черепашка, що має панцир у вигляді шишки каже: “Доброго дня Владислав”, і Владислав відповідає: “Доброго дня зелена черепашко з панцирем у вигляді шишки”.

Для покращення звуковимови і для розвитку зв’язного мовлення для звуку “Ш” використовували короткі описові речення з питаннями з англійської книжечки: “That’s not my baby...”.

Вчитель-логопед задає питання дівчинці: “Що має на голові дівчинка на обкладинці книжки?”, а Версавія відповідає: “Дівчинка на обкладинці книжки має червону Шапочку”. “Хто Шарудить за ковдрою на малюнку?” “За ковдрою Шарудить малесенька мишка”.

“Що тримає малесенька мишка на малюнку у книжці?” “Малесенька мишка тримає синю ложечку”. “Хто шелестить перед дзеркалом”, а дівчинка відповідає: перед дзеркалом шелестить маленька мишка”. [79]

Для покращення звуковимови і для розвитку зв’язного мовлення для звуку “Ч” вчитель логопед використовували короткі описові речення з питаннями з англійської книжечки: “Mary had a liitle lamb”: “Яка тваринка стоїть біля паркана, недалеко від дівчинки Марічки”, Владислав відповідає: “Овечка стоїть біля паркана, недалеко від Марічки”.

Вчитель -логопед практикант задає наступне питання Владиславові: “Що має на плечках дівчинка Марічка?”, а хлопчик відповідає : “Дівчинка Марічка має на плечах зелений рюкзачок”.

Вчитель логопед питає дівчинку Версавію: “Що хоче купити дівчинка Марічка , а Версавія відповідає : дівчинка Марічка хоче купити червону суконочку”.

Вчитель-логопед питає : “Що робить овечка біля школи?” ,а Юля відповідає : “Овечка стрибає на зеленій травичці”.

Вчитель логопед питає хлопчика Владислава : “Що робить овечка на дитячому майданчику?”, а хлопчик відповідає : “Овечка стрибає через скакалку на дитячому майданчику”.[76]

Для покращення звуковимови звуку “С” і розвитку зв’язного мовлення використовували питання і описові відповіді з англійської книжечки: “Red,yellow, rainbow”.

Вчитель логопед питає дівчинку Оленку : “Хто заглядає у віконце під сонцем”, а дівчинка Оленка відповідає: “У віконечку заглядає сонечко-жучок”, “Хто сидить на маленькому листочку?”, “На маленькому листочку сидить маленьке сонечко-жучок”, “Хто заглядає на кущиком”, “За кущиком заглядає оранджева гусениця”, “Хто літає над синім ставочком”?, “Над синім ставочком літає жовтий метелик”, “Хто летить біля кольорової веселки”, “Над кольоровою веселкою летить синя пташка”, “Хто сидить на гілці”? , “На гілці сидить синя пташка”.[78]

Для покращення звуковимови і зв'язного мовлення вчитель логопед практикант і діти переглядали ілюстрації книги “Peek-a-Zoo! A rhyming flap book”.Вчитель логопед - практикант запитував дитину : “Хто сховався за великим синім вухом”, а дитина відповідала : “За великим синім вухом сховався фіолетовий слон”, вчитель-логопед продовжував, перегортаючи на наступну сторінку книжки : “Хто ричить на наступній сторінці?”, а дитина відповідає: “На наступній сторінці ричить великий оранжевий тигр”, далі наступне питання задає дитина : “Хто сховався за китицею бананів?”, а

вчитель-логопед відповідає практикант відповідає : “За китицею бананів сховалась усміхнена, коричнева мавпочка”.

Далі вчитель логопед практикант питає дитину : “Хто любить їсти смачні банани”, а дитина дає відповідь: “смачні банани любить їсти весела коричнева мавпочка”.

Хлопчик питається вчителя логопеда : “а Ви любите їсти смачні банани, а вчитель-логопед практикант відповідає: “Так, я люблю їсти банани”, супроводжуючи рухами свою відповідь.

Вчитель логопед показує на себе, тоді формує пальчиками обох ручок сердечко, а тоді показує, ніби ложкою в повітрі, імітуючи, наче їсть й показує наче вбирає шкірку з банану.

Далі вчитель-логопед практикант питає дитини : “Чи ти любиш їсти банан”, а дитина відповідає : “Так, я люблю їсти банани”, підкріплюючи рухами свої слова. Далі вчитель логопед практикант запитує у дитини: “Хто сховався за зеленим листочком”, а дитина відповідає: “За листочком сховалась жовта жирафа у коричневій плямі”, показуючи з рухами, тягнучи праву руку догори, імітуючи довгу шию у жирафки.

Перегортаючи на останню сторінку книжки вчитель логопед практикант запитує у дитини : “Хто заглядає у дзеркалі”, а дитина відповідає : “Я заглядаю у дзеркалі”. Далі вчитель -логопед практикант запитує: “Де сховалась мавпочка?”, а дитина відповідає: “Мавпочка сховалась між листями справа від жирафки”, вчитель -логопед практикант продовжує : “а де сховалась жирафка?”, Дитина відповідає : “Жирафка сховалась зліва від мавпочки”, а дитина запитує : “Те сховався тигрик?”, а вчитель -логопед практикант відповідає : “Тигрик сховався внизу між листям зліва від слоника”, “а де сховався слоник?”, запитує вчитель -логопед практикант?, а дитина дає відповідь : “Слоник сховався справа від оранжевого тигрика ,біля рожевої квітки”. [77]

Діти разом з вчителем виконували серію артикуляційних вправ :”Подорож язичка”. “Язичок вирішив поїхати у Карпати, подивитись на гарні краєвиди, -тягнемось язичком до носика.

Далі язичок дивився на мальовничі краєвиди і побачив гарну річку в долині і вирішив посидіти річки, опускаємо язичок до нижньої губи, почав крапати дощик, і язичок наче теж створює шум дощика, торкаючись спочатку до верхньої, а тоді до нижньої губи, а пальчики показують, як капає дощик, піднімаємо пальчики правої і лівої руки догори і плавно “йдучи” пальчиками вниз, а ротик нам допомагає, відтворюючи :кап-кап-кап.

Далі язичок взяв свій термос, праву руку ставимо над лівою рукою, ніби закручуємо термос, свій плед, підносимо руки догори, так, ніби хочемо вирівняти плед, свій рюкзачок, торкаємося руками до плечей, ніби одягаємо рюкзачок.

Далі язичок попрямував додому, показуємо, як пальчики двох рук наче йдуть, імітуючи ходьбу.

Прийшовши додому мама для язичка зробила смачненький чайок з цитриною, малюємо язичком коло, спочатку облизуючи верхню губу, а тоді нижню губу. Далі робимо вправу : “Чашечка”, - “Горнятко”, - відкрити широко рот й висунути язик, кінчик і бічні краї язика підняти до верхніх зубів.

Висновок до розділу 2

Діти, які повторювали вірші -загадки щодо приголосних звуків та грали в ігри із звуконаслідуванням, замальовували малюнки із озвучуванням звуків виконуючи артикуляційну вправу “Подорож язичка”.

Описували малюнки з книжок, складали і повторяли короткі діалоги, складали речення з мнемосхемами, і робили нейро вправи, складали пазли на формування послідовностей з елементами методу Марії Монтессорі.

Також виконували ігри з допомогою пальчикового театру та з допомогою рухів повторяли вірші.

Це покращило їхню увагу і зацікавленість до сприйняття нового, потренувало пам'ять і вдосконалило мислення.

Діти засвоєння вміння виділяти головне, покращили звуковимову, збагатили словниковий запас і вміння будувати прості речення, гарно і послідовно висловлювати свою думку.

У дітей покращився темп голосу, навчились складати зв'язну розповідь по малюнках й покращилось зв'язне мовлення, а отже і впевненість та віра у свої сили й можливості.

Це вплинуло на самооцінку дитини.

Цікава й захоплююча ігрова робота над словником, граматикою, звуковою культурою мовлення викликала у дітей позитивні емоції, зацікавленість освітньо-мовленнєвою діяльністю та головне, що посприяло успішному розвитку мовленнєвих умінь і навичок дітей, удосконалюючи зв'язне мовлення дошкільників, позитивно впливаючи й на формування зв'язного монологічного мовлення.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження ми встановили наступне : основними труднощами мови у дітей старшого дошкільного віку є дислалія. Найчастіше можемо спостерігати порушення вимови свистячих та шиплячих звуків, а також порушення звуків Л та Р, можуть відбуватись порушення вимови звуків Д, Т.

Також серед труднощів у дошкільнят можуть бути короткі і прості речення, недокінця сформоване вміння висловлювати свої думки і потреби, словниковий запас таких дітей може значно поступатися словниковому запасу їхніх однолітків, які можуть не мати цих труднощів, дітям може бути важко знайти відповідне слово для висловлення своєї думки, можуть помилятися у вживанні граматичних форм різних слів, також можуть вживати часті повторення слів у реченнях.

Іншою труднощию у розвитку зв'язного мовлення дошкільнят є невпевненість, страх висловити свою думку через боязнь відкинення через недостатню увагу батьків через надмірну увагу батьків.

Батькам слід бути уважними до дітей, приділяючи їм достатньо уваги, читаючи їм вірші, казки, оповідання, разом виконуючи спільні цікаві активності, граючи у ці словесні ігри, гарно і так правильно говорити з дитиною, вимовляючи чітко звуки і слова.

Розвиток словникового запасу створює основу для навичок читання. Називання і озвучування дитині предметів ,які оточують дитину, спільні ігри батьків з дитиною повторюючи і називаючи слова, створюючи маленькі діалоги між іграшками , читаючи разом з дитиною книг ,називаючи і питаючи що зображено на тому чи іншому малюнку книжки чи карточки ,пальчикові ігри та рольові ігри.

Розмова батьків з дитиною, допомагає дитині розвивати її словниковий запас, розвивати фонематичний слух, зв'язне мовлення, уважність, пам'ять та

впевненість у собі і відкритість і прийняття, що є важливою складовою успішного життя дитини і людини в цілому.

Оскільки дошкільний період є сензитивним етапом для формування і розвитку мовленнєвої функціональної системи, тому вважається найбільш сприятливим для розвитку таких психічних функцій, як сприймання, мовлення та пам'ять, які відіграють ключову роль у психічному розвитку дитини та є важливими для її навчання і виховання.

Цей термін вперше застосував італійський педагог Марія Монтессорі.

Діти, які повторювали загадки щодо приголосних звуків, які грали в ігри із звуконаслідуванням, замальовували малюнки із озвучуванням звуків, виконували артикуляційну вправу “Подорож язичка” описували малюнки з книжок, складали і повторяли короткі діалоги, складали речення з мнемосхемами, і робили нейро-вправи, складали пазли на формування послідовностей з елементами методу Марії Монтессорі, виконували ігри з допомогу пальчикового театру та з допомогою рухів повторяли вірші : покращили увагу і зацікавленість до сприйняття нового, потренували пам'ять, вдосконалили мислення і засвоїли вміння виділяти головне.

Діти покращили звуковимову, збагатили словниковий запас і вміння будувати прості речення.

Навчилися гарно і послідовно висловлювати свою думку, покращили темп голосу і вміння складати зв'язну розповідь по малюнках.

Зв'язне мовлення покращилось, а отже і впевненість та віра у свої сили й можливості, що пов'язано з самооцінкою дитини.

Це свідчить про те, що за короткий проміжок часу проведення експерименту обрані нами методи дали позитивний вплив на мовленнєвий розвиток дітей.

Отже, можемо зробити висновок, що доцільно і дієво та ефективно впроваджувати і використовувати у логопедично- корекційній роботі з дітьми з мовленнєвими труднощами такі методи як: діалоги, загадки, розмальовки з іграми і рухами в дидактичних і комунікативних цілях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акименко Ю. Є., Жорняк А. С. Особливості формування зв'язного мовлення у старших дошкільників та молодших школярів, Науково-методична робота: Уманський державний педагогічний інститут імені Павла Тичини.
2. Апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. Сімейне співжиття (про завдання християнської родини в сучасному світі) "Місіонер", Львів 1995. – С. 51.; Послання Папи Івана Павла II , "Літопис", Львів 2001.-С.62-63.
3. Апостольське повчання Святішого Отця Івана Павла II. Сімейне співжиття (про завдання християнської родини в сучасному світі) "Місіонер", Львів 1995. – С. 47.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) Байєр, О., Безсонова, О., Брежнєва, О., Гавриш, Н., Загородня, Л., Косенчук, О., Корнєєва, О., Лисенко, Г., Левінець, Н., Машовець, М., Мордоус, І., Нерянова, С., Піроженко, Т., Половіна, О., Рейпольська, О., Шевчук, А. 2021. 38 с.
5. Берегова Н. Вплив сімейного виховання на формування особистості дитини / Н. Берегова, П. Федорчук // Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки. – 2020. – Вип. 6. – С. 12. (10-15с.)
6. Біда О. А., Буринський В. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. Гуманізація навчально-виховного процесу. Слов'янськ, 2012. Спецвип. 10. – С. 39.
7. Білан О. І. Художньо-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку / О. І. Білан. – Львів : Проман, 2007. – 64 с.
8. Білюк О. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку монологічного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня. Innovations and prospects in modern science. 2023. – С. 232–238.

9. Богущ А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Програма та методичні рекомендації. Одеса : Маяк, 1999. 84с.
10. Богущ А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Київ : Слово, 2021. – 336 с.
11. Богущ А. Дошкільна лінгводидактика. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 453 с.
12. Ватаманюк Г. П. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку / Г. П. Ватаманюк // Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 7. – С. 100–101.(99-103)
13. Винницька О.А. Лицем до дитини. Особистісно-орієнтоване навчання в початковій школі. Львів : Літопис, 2005. – С. 23.
14. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Повернення до родинного вогнища. – Львів, 1999. – С. 21.
15. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К., 1997.
16. Горбунова Н. В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників / Н. В. Горбунова // Теорія та методика навчання та виховання. – 2012. – Вип. 31. – С. 44–56.
17. Грибань Г.В. Особливості формування усного мовленнєвого висловлювання у дітей з різними формами дислалії, Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови// Науково-методичний збірник Заснований 2000 р. Випуск 19 Видавець Симоненко О. І. Київ – 2021. – С. 22–23.
18. Грибань Г.В. Особливості формування усного мовленнєвого висловлювання у дітей з різними формами дислалії, Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови //Науково-методичний

збірник Заснований 2000 р. Випуск 19 Видавець Симоненко О. І. Київ – 2021. – С. 28.

- 19.Данілавічюте Е. А., Фонематика і читання: визначення та подолання труднощів у молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами / «Безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами: досвід та інновації». Матеріали Х Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. – С. 97.
- 20.Данілавічюте Е. А., Фонематика і читання: визначення та подолання труднощів у молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами / «Безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами: досвід та інновації». Матеріали Х Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2024. – С. 98–99.
- 21.Дюсембіна А.С. Мнемотехнічні прийоми як засіб корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку. Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти: зб. наук. пр. [за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф.] Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 369-372.
- 22.Ільїна Н.В. Формування образного мовлення у дітей із ЗНМ. Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. 2011. № 1(59). С. 43-46.
- 23.Ільяна В.М., Трофименко, Л. І. і Мартинюк, З. С.(2023).Батькам дітей з особливими мовленнєвими потребами: актуальні питання і відповіді Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології (11). стор. 70–78.
- 24.Каньоса Н.Г. Театрально-ігрова діяльність як ефективний засіб збагачення словника старших дошкільників / Н. Каньоса // Педагогічна освіта: теорія і практика. - 2015. - Вип. 19(1). –С.313 (С. 311-316).

- 25.Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. – 384 с.
- 26.Капітула М.С. (2024). Мнемотехніка як інноваційний метод формування зв'язного мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Інноваційна педагогіка, 1, С. 73-74.
- 27.Капітула М.С. (2024). Мнемотехніка як інноваційний метод формування зв'язного мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Інноваційна педагогіка, 1, С. 77.
- 28.Колеснік, К.А, Комарівська, Н.О., Карук, І.В., Пахальчук, Н.О. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами театралізації. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2(17), – 104–115. Каньоса Н.Г. Театрально-ігрова діяльність як ефективний засіб розвитку мовлення старших дошкільників / Каньоса Н.Г.// Актуальні питання психолого-педагогічної науки та освіти. 2020. – Вип. 3– С. 137–142.
- 29.Ленів З.П. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії, дисертація, Київ. 2010. – С.22
- 30.Ленів З.П., Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Спеціальна Педагогіка. –2020. №15. С. 57-61.
- 31.Лисенко В. О. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013. С. 394–399.
32. Лопатинська Н.А., Коломієць, Є.М.Розвиток монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами цифрових технологій. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2024 2(25),С. 141-15.
- 33.Лубченко Н. С. Арт-терапевтичні методи та їх використання у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями / Н. С. Лубченко // Актуальні проблеми психолого-педагогічної науки. – 2018. – Вип. 3. – С. 98–103.

34. Лук'яненко О.М. Методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку. К., 2019. – С.10-78.
35. Луцан Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності: дис. д-ра пед. наук : 13.00.02 / Надія Іванівна Луцан; наук. консультант А. М. Богуш; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2006. – С. 91-92;119-122 (467с.)
36. Льонова С. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями за допомогою інноваційних технологій / С. Льонова // Психолого-педагогічні основи розвитку дітей з особливими освітніми потребами. – 2021. – С. 212–216.
37. Луговська Н. Л. Логопедична робота з розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку / Н. Л. Луговська, О. В. Мартиненко // Логопедична робота з дітьми з мовленнєвими порушеннями: Навч. посібник / за заг. ред. О. М. Волошиної. – Х.: Педагогічна думка, 2014. – С. 47–58.
38. Ляшкевич Н. В. Використання методів арт-терапії у роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. – М.: Мультимедійна лабораторія, 2018. – С. 42.
39. Маліновська Н.В., Музичук Т. Мнемотехніка в освітньо-мовленнєвій діяльності закладів дошкільної освіти/ Діти з обмеженими можливостями здоров'я та інклюзивне навчання: теорія і практика. Київ, 2016. 5(17). С.110-117.
40. Марченко О. Ю. Виховання дітей з порушеннями мовлення. – К.: Освіта, 2005. – 87 с.
41. Матвєєва О.В. Технології розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку. Науковий вісник. 2019. – С. 99.
42. Мельник Т. І. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Психологія і педагогіка. 2019. № 2. – С. 42–47.

43. Михальська С. А. Родинне спілкування як чинник мовленнєвого розвитку дошкільника / С. А. Михальська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - 2011. - Вип. 5. - С.38,39,41 (35-44).
44. Надворна О. Розвиток мовлення в системі Монтесорі. Дошкільне виховання. 2014. № 8. С. 16-19.
45. Назаренко О. В. Актуальні питання сучасної логопедії. Київ : Грамота, 2019. – С. 125.
46. Назарова Л.С. Мнемотехніка як метод розвитку мовленнєвих навичок дітей з особливими потребами // Проблеми особистісно-орієнтованого навчання і виховання дітей з порушеннями розвитку: зб. наук. праць. - Чернівці: ЧДУ, 2018. - С. 135-139.
47. Паласевич, Ірина. Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобом сюжетних картин / І. Паласевич // Молодь і ринок. - 2019. - № 3. - С. 62 (С.60-65).
48. Панченко І.М. Формування зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку: методичний посібник. Харків : ОКО, 2023.
49. Петрова Н. І. Логопедичні аспекти розвитку мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку. Психолого-педагогічна наука: аналіз проблем і перспективи розвитку. – Київ : Педагогіка, 2017. – С. 98.
50. Психолого-педагогічні умови корекції порушень мовлення у дітей із ЗНМ (шляхи розвитку). Педагогіка розвитку та корекції. К.: Вища школа, 2022.
51. Рібцун Ю. В. Шляхи формування зв'язного монологічного мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення / Ю. В. Рібцун // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 3. – К. : Актуальна освіта, 2006. – С. 136–144. ; Рібцун Ю. В. До питання диференційної діагностики дислалії та мінімальних проявів дизартрії / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – № 21. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. –С.2 (С.

- 226–230). – (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія; Рібцун.Ю.В . Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс.-К.:Освіта Укр.,2011.- С.174
- 52.Різникова Т.А. Формування мовленнєвих навичок у дошкільників з ООП засобами арт-терапії // Проблеми корекційної педагогіки. - 2019. - Вип. 11 (2). - С. 133-142.
- 53.Речовий розвиток дитини раннього віку в контексті мовленнєвої терапії: стаття / Л. М. Чуприна, Т. М. Чуприна, І. М. Чуприна // Актуальні проблеми педагогічної науки. – 2021. – С. 90–97.
- 54.Рибалка Л. І. Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку за допомогою мнемотехніки. Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2019 року, м. Суми). Суми: Цьома С.П., 2019. 196 с.
- 55.Розвиток зв'язного мовлення у дітей з порушеннями мовлення (у віці 5-7 років): методичний посібник. – Харків, 2022. – 88 с.
- 56.Руденко Л. Г. Сучасні методи і технології формування мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку / Л. Г. Руденко // Теорія та практика навчання і виховання. – 2015. – Вип. 24. – С. 54–61.
- 57.Русова С. Ф.Вибрані педагогічні твори: У 2-х кн. – Кн. 1 / За ред. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. –С.171 (С.278)
- 58.Середюк І. В. Арт-терапія в корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку / І. В. Середюк // Психолого-педагогічні аспекти розвитку дітей з особливими освітніми потребами. – 2022. – С. 99–105.
- 59.Соботович Є.Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку. Дефектологія. 2003.№2. С. 2-11
- 60.Сорокіна Т. В. Мовленнєві порушення у дітей: аспекти корекції та розвитку мовлення. – Харків: Вид-во «Вищої школи», 2018. – С. 99.

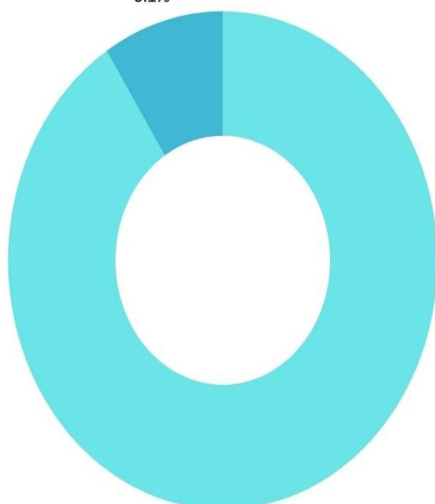
61. Сова у супермаркеті (The owl at the Supermarket/Тетяна Кузьменко). К.: Видавництво "Сова", 2019. 24 с.
62. Степанова Т. М. Педагогічні ідеї С. Ф. Русової щодо виховання мовленнєвої особистості дошкільників / Т. М. Степанова. // Науковий вісник Донбасу. - 2012. - № 3.-С.6-7 (9с.)
63. Сухарева Н. А. Використання арт-терапії для розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення / Н. А. Сухарева // Логопедичні технології в освіті. – 2017. – Вип. 5. – С. 83–89.
89. Табака О.М. Розвиток мовлення дошкільнят. Актуальні проблеми, шляхи розв'язання УДК 373.2:81-028.31
64. Табака О.М. Розвиток мовлення дошкільнят. Актуальні проблеми, шляхи розв'язання УДК 373.2:81-028.31
65. Табака О.М. ЗАРУБІЖНА ПЕДАГОГІКА ПРО РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ. *Acta Paedagogica Volynienses*, (3), 29–34. - 2021.
66. Табака О.М. Розвиток мовлення крізь призму мовлення вітчизняних педагогів УДК 373.2.016:81-028.31(477)
67. Тимошенко Л.В. Формування мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку за допомогою гри / Л. В. Тимошенко // Освітній процес: теорія і практика. - 2015. - Вип. 1(1). – С. 25-29.
68. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф. Соботович. – К.: „Актуальна освіта”, 2007. –С.3-4
69. Українська мова. Енциклопедія. Редкол.: Русанівський В.М., Татаренко О.О. та ін.: „Укр. енциклопедія”, 2000. – 752с.
70. Федоренко М. В. Особливості розвитку мовлення у дітей дошкільного віку. 2022 р. – С. 115.
71. Чекаліна В. А. Формування мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі навчання переказу літературних творів. Стандарти дошкільної освіти : дискурс науки і практики. Київ, 2014. С. 325–331.

- 72.Шкльода В.М. Розвиваємо мовлення дошкільників. Мовленнєва веселка. 2003. № 17-18. С.1-12.
- 73.Яцкова О. А. Корекція порушень мовлення у дітей дошкільного віку / О. А. Яцкова. – 2-ге вид. – К. : Генеза, 2009. – 156 с.
74. A flip-flap book “Who’s on the Farm”? Naomi Russell, Walker Books, UK, 1998, 16 p.
- 75.Mary had a little lamb. Little learners, Parragon Books, UK, 2012. 12 p.
76. Peek-a-Zoo, f rhyming flap book, Kate Merritt, Mandy Ross, Labybird books, Penguin books, UK, London, 10 p.
- 77.Red, Yellow, Rainbow, Peek-a-book colours, Parragon books, UK, 2017,10p.
- 78.Usborne touchy-feely books.That’s not my baby.London,2009,10p.
- 79.<https://bf.in.ua/components/porushennia/>
80. <https://www.montessoriradmoor.org/radmoor-blog/march-montessori-minute-language/>
- 81.<https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/625/sprijmannya>
- 82.<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D0%BC%27%D1%8F%D1%82%D1%8C>
- 83.<https://uk.wikiquote.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%89%D1%96>
84. <https://vyzyrka.irc.org.ua/news/10-19-44-18-07-2024/>
85. <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.5>
- 86.УДК373.29.016:81]:376-056.264]:004](045)
87. УДК 373.2.091.2:81'233 DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/2.20>
- 88.<https://goroh.pp.ua/%D0%A2%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B8>
- 89.<https://uanp.org.ua/dityacha-nejroplastichnist/>
90. https://library.udpu.edu.ua/library_files/417382.pdf

91. Чуманенко А., Гаврилiна Л., Авраменко В., та iн. Мнемотехнiка для дошкiльнят. Упоряд. В.Семизорова, Н. Радомiцька. Киiв: Видавнича група «Шкiльний свiт», 2019. 168 с.
92. Федорова М., Катруша I. Особливостi розвитку дiалогiчного мовлення у дiтей молодшого дошкiльного вiку. Iнновацiйнi процеси в дошкiльнiй освiтi: теорiя, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. 2022. Ч.2.-С.6,(С. 6-9).

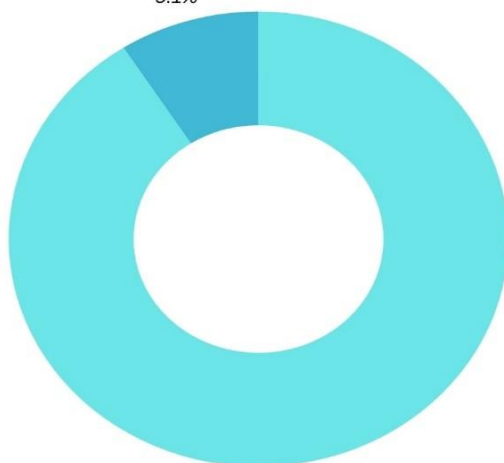
Додатки

2 дітей, які відвідували попередні логопедичні заняття
9.1%



7 дітей, які не відвідували попередні логопедичні заняття
90.9%

2 дітей, які не відвідували логопедичних занять
9.1%



7 дітей, які відвідували логопедичні заняття
90.9%